

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2020-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Patricie Vyzinová

Nátlaková diplomacie a její role ve světové ekonomice

Praha 2023

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jana Marková, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL TIME STUDY

2020-2022

BACHELOR THESIS

Patricie Vyzinová

Coercive diplomacy and its role in the world economy

Prague 2023

The bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Jana Marková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská/diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorka(y)

Anotace

Tato bakalářská práce poskytuje analýzu dopadů sankcí na světovou ekonomiku se zvláštním zaměřením na dopad sankcí proti Severní Koreji a Íránu. Autorka ve své práci zkoumá ekonomické dopady sankcí, jako je pokles obchodu a investic, dopad na inflaci a životní úroveň a možnost vzniku regionálního konfliktu. Zdůrazňuje také globální důsledky sankcí, jako je narušení obchodu a riziko vzniku obchodní nerovnováhy.

Klíčová slova

Ekonomické sankce, Evropská unie, globální ekonomika, Írán, jaderný program, Severní Korea, sankce, Rada bezpečnosti OSN, Spojené státy.

ÚVOD	10
1 NÁTLAKOVÁ DIPLOMACIE.....	11
1.1 Sankce	11
1.2 Klasifikace sankcí.....	12
1.3 Sankce po překonání bipolárního světa	17
2 SANKCE NAMÍŘENÉ VŮČI KLDR.....	20
2.1 Americké sankce.....	22
2.2 Japonské sankce.....	24
2.3 Čínské sankce	26
2.5 Význam sankcí	28
3 SANKCE NAMÍŘENÉ VŮČI ÍRÁNU	29
3.1 Jaderná krize.....	30
3.2 Americké sankce.....	40
3.3 Význam sankcí	49
3.4 Čínské sankce	52
3.6 Význam sankcí	Error! Bookmark not defined.
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	- 44 -
SEZNAM ZKRATEK	- 46 -
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
SEZNAM PŘÍLOH	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

ÚVOD

Nátlaková diplomacie je forma strategie mezinárodních vztahů, při níž stát používá hrozbu síly nebo omezené vojenské akce, aby ovlivnil chování jiného státu. Často se používá jako prostředek k dosažení určitých a žádaných politických cílů, aniž by bylo nutné se uchýlit k válce v plném rozsahu. Donucovací diplomacie může mít mnoho podob, od hospodářských sankcí a blokad až po omezené vojenské úder, a často se používá v reakci na problémové situace, jako jsou územní spory, šíření zbraní a terorismus.

Důsledky nátlakové diplomacie na světovou ekonomiku mohou být významné, neboť použití vojenských hrozeb může destabilizovat obchodní a investiční toky, způsobit nestabilitu na světových finančních trzích a vést k nákladné mobilizaci vojenských prostředků. To může mít za následek zvýšení nezaměstnanosti, inflace a omezení přístupu ke zboží a službám pro široké vrstvy obyvatelstva.

Tato práce je čistě teoretická, v první části definuje, co to nátlaková diplomacie je a vymezuje pojem sankce, k čemu se slouží, na koho se uvalují a klasifikuje je do různých druhů a tříd. Ve druhé kapitole se zaměřuje konkrétně na problematiku Severní Koreji, jak svět pomocí sankcí reagoval na severokorejskou jadernou krizi, jak reagovaly země s velkým vlivem jako USA, Japonsko, Čína, Rusko a Evropská unie, jaké následky to přineslo pro severokorejský lid a ekonomiku státu a do jaké míry byly ovlivněny další ekonomiky ve světě. V poslední části se práce zaměřuje na Írán, jadernou krizi a reakci celého světa ve snaze přimět Írán ke spolupráci prostřednictvím sankcí a jaká opatření byla zavedena jednotlivými zeměmi jako USA, Rusko, Čína a Evropskou unií a jaké důsledky tyto akce přinesly pro Írán, blízký východ a zbytek světa z ekonomického hlediska.

Cílem této bakalářské práce je stanovit dopady nátlakové diplomacie a ekonomických sankcí na ekonomiku světa za pomoci bližšího pohledu na dva z nejvíce sankcionovaných států, Severní Koreu a Irák a posoudit, jak sankce uvalené na tyto země zasáhly nejen ekonomiky daných států, ale ekonomiku globální.

Autorka vycházela především z knižních zdrojů a internetových stránek amerického ministerstva vnitra, evropské unie, spojených národů a úředních dokumentů.

1. NÁTĽAKONÁ DIPLOMACIE

Tato část se zaměří na definici sankcí a jejich klasifikaci a jiná další rozdělení jakož to i krátký průvod jejich historií a jejich rolí v moderním světě.

SANKCE

„Protože války jsou nákladné pro všechny strany, státy jsou obecně motivovány k mírovému řešení sporů, které jim umožní se těmto nákladům vyhnout. Koneckonců i případný vítěz války by udělal přinejmenším stejně dobře, kdyby získal kořist z vítězství předem, aniž by musel vynaložit související náklady.“¹

Slovo sankce pochází z latinského slova *sanctio* a v překladu znamená zavěsit, ustanovit, potrestat, v mezinárodním právu není jasně zakotvena jeho definice.² V dnešní době toto slovo nabylo negativního charakteru a je chápáno jako formální východisko trestního, disciplinárního, nebo přestupkového řízení a projevuje se jako trest, nebo pokuta vůči jinému státu, nebo státům, ale také skupinám a jednotlivcům.³ Za nedodržení mezinárodněprávních norem, což vede ke vzniku nového vztahu mezi porušitelem a poškozeným. Zasahují jak do politických, tak i ekonomických vztahů a slouží jako nástroj politického nátlaku, donucovací opatření, nebo projev názoru státu, nebo skupiny států bez použití násilí (v kontextu mezinárodní politiky), jedná se tedy o nástroj *soft power*. Cílem sankcí je přimět dotčený stát ke kooperaci s požadavky strany, která sankce uvalila. Efektivita sankcí se odvíjí od toho, do jaké míry ovlivní finanční situaci vysílajícího státu, či států a jejich humanitární dopad na obyvatele přijímacího státu.

Uvalování sankcí se v dnešní době orientuje podle mezinárodních obyčejů, a to z důvodu toho, že v mezinárodních smlouvách není jasně zakotveno, ani upraveno. (asi parafráze)

¹ SCHULTZ, K. *Democracy and coercive diplomacy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s.3. ISBN – ISBN 0-511-04122-5

² POLTERA, C. *European Union Sanctions and Foreign Policy: When and why Do They Work ?*. New York, Routledge, 2010, s. 20, ISBN- 978-04-1555-216-5

³ DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 21. ISBN 978-80-7380-399-5.

„Základní obecná pravidla a podmínky použití protiopatření byla v roce 2001 podchycena v návrhu článků o odpovědnosti států za protiprávní chování, který vypracovala komise pro mezinárodní právo. Návrhem se opakovaně zabývalo valné shromáždění OSN, vývoj ale zatím nesměřuje k tomu, že by na základě kodifikačního návrhu byla přijata závazná mezinárodní smlouva.“⁴

1.1 KLASIFIKACE SANKCÍ

Sankce se v první řadě dělí na unilaterální a multilaterální. Unilaterální sankce jsou uvalovány pouze jedním státem, avšak multilaterální sankce jsou uvalovány skupinou států, nebo mezinárodními společenstvími. Z právního pohledu se donucovací opatření dělí na retorze a represálie. Dělí se také na sankce vojenské, diplomatické a ekonomické.

Sankce se také dělí podle oblasti působnosti. Dělí se na mezi sankce balnkeními, tj. vztahují se na celou cílovou zemi a selektivními, tj. zaměřenými na konkrétní určité regiony dané země nebo na subjekty a nakonec globálními, tj. sankcemi postihujícími určité skupiny nebo subjekty, nezávisle na jejich lokaci.

Taylor (2010) ve své knize popisuje 3 školy sankcí, které vychází z dosavadních závěrů analýz a jednání.

1. Sankce nefungují – sankce, jež omezují civilní obyvatelstvo mohou mít za následek vytvoření efektu „shromáždění se kolem vlajky“, kdy obyvatelé čelící chudobě a hladu pod velkým tlakem panující režim podporují a semknou se. Tento bod je nejmýšlivnější, protože se získáním generální podpory skupiny zemí sankce dodržovat a vynalézavostí omezovaných zemí, jak sankce obcházet pomocí černého obchodu, třetí dodavatelské strany, nebo neochotou některých zemí ze skupiny, která opatření zavedla je dodržovat jsou nepominutelné. Poukazuje na to, že omezované země mohou svou zranitelnost snížit tím, že se stanou více soběstačnými a rozšířit svou síť dodavatelů a překonat tak závislost na dovozu zboží ze zemí sankce uvalujících.
2. Sankce jako symboly vychází z učení Galtunga i přes ten fakt, že Galtung sankce viděl jako neefektivní donucovací nástroj, který nedostal svému poslání donutit cíl ke

⁴ DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 22. ISBN 978-80-7380-399-5.

spolupráci. Jeho výrok „když vojenská činnost není z nějakého důvodu uskutečnitelná a když nic nedělání vypadá, jakože se vyrovná spolupráci, potom musí být provedeno něco, co vyjádří moralitu, něco, co alespoň slouží jako jasné znamení všem, že to, co přijímací země provedla je neschvalováno.“⁵ vychází z jeho názoru, že sankce jsou nástroje k vyjádření mezinárodní morality. Rozsah účelu symbolických sankcí, je natolik neforemný, že učenci mají sklon myslet ve dvou dalších podkategoriích: mezinárodní symbolismy a domácí symbolismy. V případě mezinárodního symbolismu se jedná o širší obecnost napříč národy, to dodává těmto symbolům na důležitosti, jelikož s sebou nesou zodpovědnost spojenou s mocí, a dodržováním pořádku. Symboly domácího upotřebení naopak volají po vnitrostátních subjektech a vyzývají je k akci v odpovědi na chování cíle.

3. Sankce mohou fungovat, ačkoliv postoj první školy je dominantní, existují učení, která stanovují, že sankce mohou efektivně ovlivnit chování cíleného subjektu. Politický teoretik David Mitrany ve své studii z roku 1925 uvádí „ekonomická zbraň je v dnešní době jediná většinou dostupná k vynucování míru“ (citace). Jeho dílo však nebylo empiricky validní. V roce 1980 vydali tři učenci Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott a Kimberly Ann Elliott nekompromisní dílo. Apelovali na dominantní paradigma (sankce nefungují), tím že vyprodukovali data, která udávala, že sankce dosáhnou svého cíle v přibližně 30 % případů, za předpokladu, že je cíl ekonomickými a hospodářskými podmínkami ovlivnitelný a také zdůraznili důležitost podstaty cílů, které vysílající strana hledala. Sankce mohou být efektivnější, pokud jsou řádně implementovány. Na základě toho vydali Hufbauer, Schott a Elliott „9 přikázání“, které měly zvýšit efektivitu sankcí, později byly implementovány do jejich studie z roku 1985 *Economic Sanctions Reconsidered*, jenž vycházela z analýzy 103 sankčních epizod.⁶ Tato práce inspirovala mnoho učenců, kteří v pozdějších letech vyznávali názor, že sankce fungují, pokud jsou správně aplikovány, avšak jejich neúspěch spočívá v tom, že většina politiků, kteří tato opatření vytvářela jsou

⁵ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 21, ISBN-978-0-415-59529-2. Přeloženo.

⁶ Tamtéž.

„hlupáci“, kteří je nedokáží správně aplikovat.⁷ Díla, která následovala identifikovala a popsala další proměnné, které ovlivnily výsledek uvalení opatření: délka trvání sankcí, politické a obchodní vazby mezi prot sobě stojícími stranami, jestli jsou sankce pouze hrozbou, nebo jsou uskutečněny, rozsah mezinárodní spolupráce při uvalování sankcí atd. třetí vlna prací poukazuje na to, že efektivita sankcí mimo jiné záleží i na tom jak a na koho jsou namířeny, tím dali v devadesátých letech minulého století za vznik nové kategorii tzv „chytrým sankcím“, které se ukázaly být efektivní, jelikož při nich nehrozilo nebezpečí efektu shromáždění kolem vlaky, vyvíjejí maximální tlak na své cíle a jsou humanitárně šetrné. Americká asistentka státního tajemníka pro ověřování a spolupráci Rose Gottemoeller evokuje optimismus svým výrokiem „koncept chytrých sankcí představen po humanitární krizi v Iráku v devadesátých letech minulého století byl během války proti teroru vypilovaný a sankce zasahují své cíle mezi zkorumpovanými elitami častěji“⁸

Poslední revize práce G.C. Hufbauera, J.J. Schotta a K.A. Elliot je z roku 2007, redukuje dílo na 7 bodů

1. Cíle, které jsou méně ambiciózní, mají sankční opatření vyšší šanci uspět
2. Efektivitu sankce ovlivňuje vztah, který mezi vysílající stranou a státem omezeným. Při uvalení sankcí na stát přátelský, nebo na stát, který je významným obchodním partnerem vysílající země, je vyšší úspěšnost omezení.
3. Autokratický režim je slabší, díky své politické a ekonomické slabosti, proto toto tvrzení neexistuje mnoho empirických dat. Na hospodářské krize jsou citlivější státy s demokratickými režimy.
4. Efektivita sankcí pravděpodobně roste úměrně s náklady pro cílový stát
5. Počet zemí, které jsou součástí skupiny, která sankce vysílá, je nepodstatný, protože reálné následky sankcí mohou být ovlivněny dohodami mezi jednotlivými státy, poselství omezení jsou však díky většímu počtu účastníků amplifikováno.
6. V některých případech je nutné použít proti cíli hrubou sílu za pomoci vojenských operací, jelikož sankce v některých případech nejsou dostatečně přesvědčivé a nestačí tedy k dosažení cíle vysílající země.

⁷ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 22, ISBN-978-0-415-59529-2

⁸ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 23, ISBN-978-0-415-59529-2

7. Sankce nesmí finančně negativně ovlivnit vysílající stát, jinak ztratí podporu veřejnosti.⁹

Nejpoužívanější dělení kategorizuje sankce na diplomatické sankce, vojenské sankce a ekonomické sankce.

Diplomatické sankce tvoří nejrozsáhlejší skupinu a zasahují do oficiálních diplomatických vztahů mezi dotčenými stranami. „Východiskem pro jednotlivá opatření jsou závazné mezinárodní smlouvy kodifikující obyčejové právo a platné ve většině zemí světa: Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961 a Vídeňská úmluva o konzulárních stycích z roku 1963.“¹⁰ . Mezi tyto opatření patří vyhoštění diplomata, neudělení diplomatického víza, přerušování diplomatických styků a pozastavení oficiálních návštěv, prohlášení člena mise za personu non grata (poznámka pod čarou) bez nutnosti odůvodnění, v krajních případech může dojít k přerušování konzulárních styků, avšak důsledek takového rozhodnutí má dopad především na občany vysílajícího státu, jedná se tedy o rozhodnutí vzácné.

Vojenské sankce jsou nejstarším typem omezovacích opatření a lze mezi ně zařadit i zbrojní embargo, která se zavádí, pokud má uvalující země podezření o použití zbraní, vojenské techniky, či jiných technických služeb k potlačení míru uvnitř dané země, nebo pokus o sholení režimu za účelem represe, nebo nastolení nové vlády. Embarga zahrnují i finanční a vzdělávací služby spojené s vnitřním útlakem. Jedná se o zákaz dovážení, převážení a vyvážení veškerého vojenského materiálu všeho typu včetně armádních vozidel a náhradních součástek, poskytování souvisejících služeb a údržbou armádního arzenálu. Zbraně hromadného ničení jsou speciálním typem takovéhoto embarg. Sankce tohoto typu není možné cílit individuálně, většinou je produkovány státní orgány zodpovědné za licenční řízení vývozu dané techniky, tyto orgány mají moc trestat právní subjekty, kteří jejich nařízení porušují. Existuje značná řada výjimek, které umožňují dodávky zakázaných položek v případě, že se jedná o vybavení, které je dovezeno za účelem nastolení míru a má humanitární, nebo ochranné funkce (například při odminování). Také se vyváží technika, která slouží k ochraně novinářů, nebo humanitárních

⁹ DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 48. ISBN 978-80-7380-399-5.

¹⁰ DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 25. ISBN 978-80-7380-399-5.

pracovníků (neprůstřelné vesty, helmy...). Smrtící vybavení dostává výjimku jen velmi zřídka a je to v případě zaručení dodržení dříve sjednaných podmínek, či záruk.

Ekonomické sankce mají široký dosah. Postihují jak obchodní, tak finanční sektory. V minulosti zpravidla obsahovaly zdravotnickou techniku a lékařský materiál, ošacení, potraviny, vzdělávací pomůcky a případně i paliva. Dalším způsobem omezení jsou tzv. selektivní sankce, které jsou spíše humanitární výjimkou, ale jsou nastavené tak, aby nepříznivě příliš neovlivňovali každodenní obyvatele. Takové opatření zakazuje obchod s drahými nerosty, jako jsou diamanty, nebo jiné drahokamy, dopravními prostředky, luxusním zbožím, nebo tropickým dřevem, které nevládní organizace používaly jako zdroj příjmu. V dnešní době jsou di určité míry součástí většiny sankčních opatření ve světě. Spolu se sankcemi ekonomickými, se často uvalují i sankce obchodní, které jsou nastaveny takovým způsobem, aby ovlivňovaly obchodní a finanční činnost největších obchodních hráčů cílového státu. Tyto společnosti poté na stát naléhají, aby splnil podmínky státu, který provádí omezování, aby mohli obnovit obchodní činnost. Opatření ale bývají namířena i proti jednotlivcům, a to v podobě ochromení kapitálu proudícího do země do rukou podnikatelů, zmrazení, nebo zdanění aktiv jednotlivců nebo vyvlastnění majetku.

Sankce mohou být uvaleny i na oblast cestování, kdy občané cílové země nemohou vstoupit, nebo cestovat skrze území země, nebo seskupení zemí, které tato ustanovení vydala, můžou ovlivnit leteckou i železniční dopravu, blokovat poštovní zásilky mířící na území donucovaného státu. Blokování televizních, nebo rádiových přenosů bývá také implementováno. Dále mohou být postihnuty sportovní vztahy, tyto postihy se pak projevují při sportovních akcích (příklad olympiáda a Rusko), vědecké styky, kdy je postižené zemi zakázáno podílet se na vědeckých výzkumech atd.

1.2 SANKCE PO PŘEKONÁNÍ BIPOLÁRNÍHO ROZDĚLENÍ SVĚTA

Multilaterální opatření zažila bujný rozkvět poté co se svět přenastavil z bipolárního rozdělení na multipolární a společnost zažila rozvoj a prohloubení integrace regionálních organizací jako EU, což mělo za následek překonání neslučitelných postojů RB a dalo za vznik současné podobě mnohostranných sankčních opatření a unifikaci uvalování sankcí všemi členskými státy EU.

Donucovací opatření po skončení studené války čerpaly inspiraci od SN a ujaly se použít hospodářské zbraně, cílem bylo přivést zacílený stát do částečné až totální izolace, což ovlivní jak každodenní obyvatelstvo, tak politické elity, které se v důsledku zvýšení vnitropolitického tlaku vytvořeného strádajícím obyvatelstvem podvolí požadavkům, které jim byly předloženy státy, které sankce vytvořily. Tento systém se ukázal jako neefektivní a vedl k decimaci obyvatelstva, které nebylo schopno uspokojit své základní potřeby, a naopak se ukázalo, že vliv na elity je minimální. Sankce tohoto typu byly často uvalovány na nedemokratické režimy, ve kterých hlas obyvatel nenesl žádnou váhu, proto ani zoufalé a strádající obyvatelstvo nemělo dostatečný vliv na elity, které pokud nechtěly požadavkům vyhovět, tak nemusely. Uvalující státy také zaznamenaly značné navýšení nákladů ve vlastních řadách. Tyto náklady byly spojeny s vývozem výrobků do sankcionovaného státu, který tak ztratil pozici konzumenta, s tím spojené další ztráty v radách pracovních míst, jiných finančních odvodech a náhrada komodit, které se dosud ze sankcionovaného státu importovaly. Změnil se tak pohled na multilaterální sankce, které potřebují doprovod řady dalších opatření, aby byly efektivní, bylo odpuštěno od snahy manipulovat veřejným míněním a důraz začal být kladen na ovlivnění a změnu chování cílových osob a skupin, tímto se má vyřešit problém negativních humanitárních i finančních dopadů sankcí. Podstatný přelom nastal v říjnu 1999, kdy OSN představila sankce namířené proti Talibánu a kdy v roce 2001 zavedla sankce proti financování terorismu.¹¹ Sankce byly do tohoto bodu mířeny ve velké většině proti státům samotným, v 90. letech minulého století se postupně začaly implementovat opatření, která postihovaly politické elity, či nestátní aktéry. Na scéně se tak začaly více a více objevovat zbrojní embarga, která cílily omezovat nejbohatší a nejvýše postavené elity, které z důvodu nedostatku vojenského materiálu nemohly uvalit zemi do konfliktu, tento systém méně citelný negativní dopad na civilní občany, kteří takový přístup vnímají jako spravedlivější. Rostl význam a užití sankcí, které jsou zpravidla cílené, a to jsou zákazy cestování, nebo podnikání a zmrazení aktiv. Práva omezovaných subjektů jsou od roku 2006 zmíněna ve zprávě Wilsonova institutu a dnes tyto pravidla dodržují OSN i EU.

¹¹ DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 42. ISBN 978-80-7380-399-5.

2. SANKCE NAMÍŘENÉ VŮČI KLDR

Sankce zavedené vůči severní Koreji v reakci na její nukleární problém byly poprvé implementovány po prvním nukleárním testu provedeném v roce 2006, avšak do historie sahají až do padesátých let minulého století, kdy USA uvalené sankce postupem času zpříšňovaly jako reakci na Agresi severní Koreji vůči jižní Koreji. V devadesátých létech minulého století se tyto opatření začaly postupně uvolňovat, díky snaze jižní Koreji o začlenění severní Korea do politických jednání.

Napětí opět vrostlo během vyhocení nukleární krize v letech 1993 až 1994. Na zahájení příprav souboru sankcí namířených proti severní Koreji, pod které se byli Velká Británie, Francie a Rusko ochotni podepsat, Pongyang zareagoval prohlášením, že pokud tyto sankce přijdou do praxe, bude se jednat o vyhlášení války, čin, který vyústí v proměnu Seoulu v moře ohně¹². USA, Japonsko a jižní Korea pokračovali v přípravě souboru sankcí navzdory těmto výrokům. Hotový produkt z roku 1994 byl často charakterizován jako sankce pozitivní, jelikož nabízel řadu pozitivních ekonomických, technologických a politických stimulů v případě, že bude Pyongyang spolupracovat.

V roce 2002 během návštěvy amerického tajemníka ministra zahraničních věcí Pyonyangu James Kelly konfrontoval severokorejské představitele a sdělil jim, že spojené státy mají důkaz o jaderné činnosti KLDR, čímž porušili podmínky dohody, která následkem pozastavení přívozu paliva z USA do KLDR padla. V roce 2003 opět zazněla snaha o řešení korejského nukleárního problému ze strany šestistranných jednání, avšak proces byl zdlouhavý a řešení v nedohlednu. K dalšímu vyhocení došlo v roce 2006, kdy sever za účelem testování vypustil skrze Japonský vzdušný prostor 7 střel, včetně Taepo-dong-2, což je balistická střela středního dosahu, podobná té z roku 1998.

Krize se prohloubila poté co severní Korea provedla první jaderný test. Krize se prohloubila v roce 2009, kdy sever vypustil střelu stejného typu Taepo.dong-2 o které tvrdili, že šlo o vystřelení satelitu na oběžnou dráhu Země a o měsíc později se stal další jaderný test. V reakci na provokaci severní Koreji Rada bezpečnosti OSN podala 3 usnesení.

¹² BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 27, ISBN-978-0-415-59529-2

Usnesení UNSC 1695 jako první bylo vydáno 15.července 2006 a požadovalo, aby Severní Korea zastavila program balistických střel a navrátila se k předem dojednané dohodě o pozastavení odpalování raket. Dokument také Sever urguje k tomu, aby opět navrátila k šestistranným jednáním. Členské země Společnosti národů nesměly dovážet a vyvážet materiál související s balistickými střelami do a ze Severní Koreji a také byl vyzváni k tomu, aby předešli financování těchto programů, nebo jim podobným.¹³

Ustanovení 1718 bylo schváleno pouze 5 dní po severním jaderném testování. Zakázalo obchod s těžkými zbraněmi, zbraněmi hromadného ničení a luxusního zboží. Pro úspěch tohoto opatření bylo důležité, aby se jej zúčastnily všechny členské země, aby došlo k hromadnému zmrazení aktiv a účtů a zákazu vycestování osob a dalších subjektů, jenž mají vazby na Severokorejské zbrojení, nebo nukleární programy. Usnesení také pojednává o mezinárodní kontrole přepravovaného exportovaného zboží, což má pomoci zamezit pohybu materiálu spojeného se zbraněmi hromadného ničení a zavedení inspekcí severokorejských plavidel podezřelých z přepravy zbraní.¹⁴

Poslední usnesení z této skupiny s číslem 1874 bylo vydáno 12. července 2009 25 dní po severním jaderném testu ve spolupráci s Jižní Koreou a Japonskem. Toto ustanovení má ovlivnit přímo Pyongyang. K předchozímu usnesení 1718 bylo přidáno rozhodnutí o zákazu distribuce všech zbraní členskými státy do severní Koreji, výjimkou malých zbraní, které však měly zůstat pod přísným dohledem.¹⁵ Pokud se podezřelé severokorejské plavidlo plavilo ve státě, který nedal souhlas k jeho prohledání, loď měla být přesměrována do státu, který povolení k prohledání poskytne. Všechny členské státy a finanční instituce přeruší veškeré finanční aktivity a peněžní toky proudící do KLLDR s výjimkou humanitárních účelů. Jako poslední bod, měl být přerušen veškerý trénink týkající se severokorejských občanů, kteří by mohli participovat na severních jaderných programech.¹⁶

¹³ *Resolution 1695 (2006)*. [online]. 15. 7. 2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1695>

¹⁴ *Resolution 1718 (2006)*. [online]. 14. 10. 2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1718>

¹⁵ BERGER, A. *Target markets: North Korea's military costumers*. Abingdon: Routledge 2015. s 159. ISBN 978-1-138-65493-8

¹⁶ *Resolution 1874 (2009)*. [online]. 12. 6. 2009. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1874>

10. června 2011 byla v reakci na neúspěšné odpálení rakety Severní Koreou v dubnu 2012, které bylo všeobecně považováno za skrytý test balistické rakety, přijata rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1985, která doplnila stávající režim sankcí vůči Severní Koreji. Zavedla zákaz veškerého vývozu zbraní ze Severní Koreje, jakož i zákaz vývozu jaderných a raketových materiálů. Došlo k vytvoření nové skupiny odborníků, která bude monitorovat provádění sankcí a podávat o něm zprávy. Bylo také zavedeno uvalení finančních sankcí na osoby a subjekty zapojené do severokorejského raketového a jaderného programu.¹⁷

O rok později bylo přijato opatření 2094 jako trest za tajný jaderný test, bylo posíleno předchozí opatření a zavedeny nová omezení v oblasti lodního a leteckého průmyslu, které bylo následováno opatřením č. 2207 z roku 2015, které opět upevnilo výroky svých předchůdců. V roce 2016 přišlo opatření č. 2270, které bylo soubor dosud nejrozsáhlejších sankcí, které nově ovlivnily obchod s uhlím, železem a dalšími nerostnými surovinami.¹⁸

V dalších dvou letech USA uvalilo na KLDR sankce jako reakci na kybernetické útoky a o rok později Rada bezpečnosti OSN uvalila rezoluci č. 2464, která opět zpřísnila omezení obchodní transakce severní Koreji.¹⁹

2.1 AMERICKÉ SANKCE

USA sankcionuje Severní Koreu už od začátku korejské války v roce 1950, během následujících desetiletí sankce uvolnili a opět utužili, kdy v roce 1965 umístili KLDR na seznam zemí nejvíce sankčně zasažených a o 22 let později KLDR přidali na seznam zemí podporujících terorismus jako reakci na útok na jihokorejský let 858.²⁰ V devadesátých letech minulého století se během Clintnovy administrativy opatření trochu uvolnila a povolen byl obchod se zbožím, které uspokojovalo základní potřeby korejského lidu. Poté co Sever souhlasil s omezením testování balistických střel US povolili obchod s většinou zboží pro civilní užití a uvolnili restriktce cestování. S příchodem nukleární krize se USA rozhodli zacílit

¹⁷ *Resolution 1985 (2011)*. [online]. 10. 6. 2011. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1985>

¹⁸ *Resolution 2207 (2015)*. [online]. 4. 3. 2015. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2207>

¹⁹ *Resolution 2464 (2019)*. [online]. 10. 4. 2019. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2464>

²⁰ HOARE, J. *Historical Dictionary of the Republic of Korea*. Londýn, Rowman & Littlefield, 2020, s. 349, ISBN-978-15-3811-976-1

sankce na politické elity a subjekty a osoby spojené s jaderným programem a vyhnout se tak nežádoucím vlivům na civilní obyvatele.

V roce 2005 USA zavedla finanční sankci mířící na banku Banco Delta Asia s odůvodněním, že je zde podezření, že se jedná o primární finanční instituci praní špinavých peněz, což vedení banky popřelo.²¹ Celkem došlo ke zmrazení v hodnotě 24 milionů dolarů předpokládaných severokorejských účtů, jedním ze zasaženým byl údajně i tehdejší vůdce Kim Jong.il. Ačkoliv se jedná o relativně malou částku, USA tak veřejně upevnili svůj postoj vůči KLDR, což mělo za následek to, že ostatní banky byly méně ochotné se severokorejskými představiteli jednat. Americké sankce se ovšem vztahovaly i na instituce mimo KLDR, v roce 2006 byly uvaleny sankce na Švýcarskou společnost, která údajně měla obchodní vazby s KLDR. Byly jim zmrazeny účty a americké společnosti nesměly povoleno s nimi obchodovat. Spojené státy v roce 2007 rozhodly o ukončení omezení postihující Banco Delta Asia a rozmrazení všech postihnutých účtů s nadějí, že Severní Korea bude benevolentnější a ukončí svůj jaderný program. S touto technikou pokračovali i v roce 2008, kdy Bushova administrativa rozhodla o odstranění Severní Koreji ze seznamu zemí, které podporují terorismus, díky čemuž mohl být zrušen zákon o obchodování s nepřitelem a obchod se zbožím nyní směl zahrnovat i předměty dvojího užitku, tedy pro civilní i armádní potřebu.²²

Poté, co v roce 2010 označily Spojené státy KLDR za stát podporující terorismus následovala řada sankcí postihující severokorejské subjekty a jednotlivce za jejich participaci na jaderném programu. V roce 2014 uvalily Spojené státy sankce konkrétně na Reconnaissance General Bureau, což je hlavní výzvědná služba KLDR, za údajné zapojení země do série kybernetických útoků namířených na USA. O dva roky později byly sankce uvaleny na strategické raketové síly a generální úřad pro průzkum, v září příštího roku byl sankcemi zasažen rybářský, textilní a zpracovatelský průmysl a část finančního a lodního sektoru, který byl opět zasažen v roce 2018 kdy bylo zasaženo 27 lodních společností a 28 plavidel.

V březnu 2021 USA uvalily sankce na dva severokorejské subjekty, Korea Zinc Industrial Group a Korea International Chemical Joint Venture Company.

²¹ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 33, ISBN-978-0-415-59529-2

²² IBP, Inc. *Korea North Energy Policy, Laws and Regulations Handbook Volume 1 Strategic Information and Developments, Volume 1*. USA, Lulu.com, 2013, s. 216, ISBN- 978-14-3307-189-8

V posledních letech byly sankce směřovány především na vedení země ve snaze přimět se vůdce k jinému rozhodování a také slouží jako trest mířený na pyongyang kvůli značnému omezování obyvatelstva. Američané byli ochotni některé sankce zrušit, pokud by Sever participoval na šestistranných jednáních, v momentech, kdy tomu tak nebylo, sankce byly opět uvedeny do funkce. Opatření mimo jiné sloužila jako střední cesta mezi dvěma krajními názory dvou stran americké administrativy a také se ukázaly užitečné tím, že světu ukázaly obrázek sjednocených zemí vůči jaderné aktivitě a efektivně tím odradily některé další země od zahájení svých vlastních jaderných programů.

Dopad těchto sankcí na globální ekonomiku se různí. Na jednu stranu sankce výrazně omezily obchodní a ekonomickou aktivitu Severní Koreje. Podle Korea Development Institute se ekonomika Severní Koreje v roce 2018 propadla o 4,1 %, což je největší pokles za 20 let. Na druhou stranu měly sankce negativní dopad i na ekonomiky jiných zemí. Čína je například největším obchodním partnerem Severní Koreje a sankce narušily obchodní toky mezi oběma zeměmi. V důsledku toho sankce poškodily některé čínské společnosti a průmyslová odvětví.

2.2 JAPONSKÉ SANKCE

Japonsko se z počátku zdráhalo sankce vůči Severu konat, s výjimkou v roce 1998 při testech balistických střel Taepo-dong, které po vystřelení protkly Japonský vzdušný prostor. Japonsko v odpovědi na tento akt reagovalo finančním odštěpením organizace pro energetický vývoj korejského poloostrova, pozastavením přívodu jídla a charterových letů. Během krize z roku 2003 se úspěšně nepodvolilo nátlaku ze strany Spojených států a udrželo svou pozici. Japonsko se řídilo svými zákony, podle kterých, sankce na KLLDR měly být uvaleny pouze za pod podmínkou, že jsou schváleny Společností národů, nebo se na jejich provedení shodla skupina zemí.

V květnu roku 2003 význam tohoto zákona japonský předseda vlády Junichiro Koizumi přehodnotil spolu s vládou a souhlasil s provedením sankcí, které po Japonsku USA vyžadovali. Nově jako skupina zemí mohli být definovány 2 země, při tom jedna z nich je Japonsko. V roce 2004 horní komora předložila pozměňovací návrh, který odstartoval zpřísnování omezujících opatření vůči Severu ze strany Japonců. V roce 2005 Japonsko zavedlo nový kus legislativy, který nařizoval, že každá loď představující hrozbu znečištění ropnými látkami vážící nad 100 tun, musí mít pojištění. Japonsko v reakci na události z roku 2006 zakázalo přístup do japonských přístavů všem severokorejským plavidlům, veškerý import Severokorejského zboží

a zákaz vstupu severokorejským občanům na japonské území. Na testování balistických střel z roku 2009 Japonsko odpovědělo snížením povoleného převodu finančních prostředků z 30 milionů Yenů na 10 milionů Yenů a snížilo povolenou částku své měny v Severní Koreji z 1 milionu Yenů na 300000 Yenů. Následně Japonsko zakázalo veškerý obchod se Severem.

Opatření byly zavedena i proti skupině Všeobecná asociace korejských rezidentů v Japonsku neboli Chongryun, kteří byli po většinu historie vztahů mezi Severní Koreou a Japonskem vnímáni jako osoby s diplomatickým statutem. V průběhu roku 2006 jim byly odebrány jisté daňové úlevy a následující měsíc japonská policie provedla nájezdy na 6 Chongryun kanceláří. Zasaženi byli také majitelé mnoha Pachinko salonů, kteří etnicky patřili k Severokorejčům a sympatizovali s tamním režimem.

Japonsko má k implementaci omezovacích opatření několik motivujících faktorů. Prvním je nátlak veřejnosti v reakci na únosy japonských občanů do severní Koreji v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století. Tato problematika je v Japonsku stále živé téma, které má široké mediální pokrytí a nátlak rodin unesených, přinutil japonskou vládu v roce 2005 k odepření mezinárodní pomoci a stabilizaci vztahů mezi dvěma zeměmi. Podobně jako USA Japonsko ve snaze ovlivnit počiny severokorejských politiků elit navrhlo v roce 2008 některé sankce odvolat za předpokladu, že Sever otevře vyšetřování týkající se pohřešovaných Japonských občanů, toho samého roku ale Japonsko oznámilo, že žádné sankce rušit nebude, vzhledem k nedostatku vývoje ve vyšetřování unesených Japonců a tlaku veřejnosti.

Během dalších let Japonsko pokračovalo v uvalování sankcí vůči KLDR z důvodu pokračování v jaderných aktivitách a potopení jihokorejské lodi v roce 2010, sankce zahrnovaly zákaz vstupu Severokorejčů na území Japonska, zákaz vplouvání severokorejských lodí do japonských přístavů a zákaz všech finančních transakcí mezi dvěma zeměmi.

Změna nastala v roce 2014, kdy Japonsko zrušilo sankce týkající se převodu peněz do Severní Koreje a omezení cestování výměnou za ochotu země pokračovat ve vyšetřování zmizení japonských občanů. Japonsko však sankce z důvodu pokračování jaderného testování KLDR, sankce další rok opět uvedli ve funkci a později k nim přidali zákaz veškerého dovozu uhlí, železa a dalšího zboží ze Severní Koreje. V roce 2019 byla současná sbírka sankcí obohacena o zákaz veškerého vývozu luxusního zboží do Severní Koreje a zmrazení majetku severokorejských organizací a jednotlivců.

Tokio za použití sankcí ukazuje světu svou pozici a moc ve světové politice a svou hodnotu jako americký spojenec, ačkoliv byl vliv těchto sankcí na globální ekonomiku jen omezený z toho důvodu, že Japonsko není významným obchodním partnerem Severní Koreje, přispěly k tlaku na další země, jako je Čína a Rusko, aby na Severní Koreu uvalily vlastní sankce.

2.3 ČÍNSKÉ SANKCE

Podobně jako Japonsko, se Čína zdráhala sankce proti Severu zavést, v roce 2003 úředník čínské vlády veřejně vyjádřil že, „sankce nejsou vhodná metoda a pouze zkomplikují severokorejský problém“. Čína také odmítala přerušit obchodní vztahy s Pyongyungem s odůvodněním, že s nukleární aktivitou Severu nemají nic společného a neměly by tedy být ovlivněny. Neochota Číny v sankční problematice spočívá v samotném jádru její zahraniční politiky a to je „nevměšovat se“, je také zakotvena v pevném historickém poutě utvořeného během Korejské války, kdy Čína utrpěla ztráty na životech. S ohledem na Severské výroky z let 1993-1994 (proměnění Seoul v moře ohně) se Beijing obával militaristické odpovědi na zavedení omezení, což by destabilizovalo ekonomickou situaci regionu a přímo tak ovlivnilo vzestup čínské ekonomiky. Pád severokorejského režimu také mohl způsobit nečekanou vlnu uprchlíků, kteří by utíkali do sousedící Číny.

Beijing v severní Koreji vidí potenciál v postavení proti USA. Američtí zákonodárci se snažili přimět Čínu, aby využila svého blízkého vztahu a ekonomické závislosti severní Koreje jako *páku* a pozastavila přívod paliva proudícího na sever. Čína zastavení přívodu paliva odmítla s tím, že vysoká koncentrace parafinu v surové ropě by zapříčinil ucpání potrubí. Podle odhadů Čína pokrývá KLDR 90 % veškerého přívodu paliva, 80 % spotřebního zboží a 45 % potravin, tyto odhady jsou však nejasné.

V dubnu 2003 Čína oznámila, přerušení vývozu materiálů, které by potencionálně mohly být použity pro výrobu zbraní hromadného ničení, do Severní Koreje. V červenci 2006 Čína podpořila přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1695, která vyzvala Severní Koreu k pozastavení raketového. V říjnu téhož roku Čína opět vyjádřila podporu v přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1718, která na Severní Koreu uvalila sankce v reakci na její jaderný test z počátku téhož měsíce. Rezoluce vyzvala všechny členské státy OSN, aby zabránily prodeji nebo převodu určitého zboží do Severní Koreje, včetně zbraní, luxusního zboží a některých položek dvojího užití, které by mohly být použity pro vojenské účely.

V roce 2010 byly mezi Čínou a KLDR pozastaveny veškeré vojenské výměny. Čína také podpořila rezoluce OSN z roku 2013, 2016 a 2017, které rozšiřovaly spektrum uvalených sankcí. Roku 2014 Čína rozhodla že bude provádět přísné kontroly severokorejských nákladních lodí, což mělo pomoci dodržování sankcí OSN. v roce 2017 v Čína reagovala na šestý jaderný test a mimo podpoření rezolucí OSN, Čína oznámila, že do konce roku zastaví veškerý dovoz uhlí ze Severní Koreje, což byl významný krok, protože uhlí bylo hlavní zdroj příjmu KLDR, dále čínské ministerstvo obchodu oznámilo, že omezí vývoz některých produktů do Severní Koreje, včetně kondenzátů a zkapalněného ropného plynu. V březnu o rok později na seznam přibyl vývoz oceli a dalších kovů. V srpnu 2020 čínské ministerstvo obchodu oznámilo, že v reakci na údajné zapojení do praní špinavých peněz, pašování a dalších nezákonných činností uvalí sankce na 11 osob a jeden subjekt ze Severní Koreje.

Čína musela čelit kritice ze, která tvrdila, že neudělala dost pro to, aby Severní Koreu přiměla vzdát se svého programu jaderných zbraní. Naznačovala tomu i zpráva OSN z roku 2018, která představila důkazy, že Severní Korea obchází sankce prostřednictvím nezákonných převodů ropy a uhlí mezi loděmi, přičemž některé z těchto převodů zahrnují čínské lodě. Čína navzdory tomu hrála významnou roli při jednání s KLDR aby zasedli k jednacímu stolu. Dopady čínských sankcí na světovou ekonomiku byly poměrně omezené. Čína je sice významným hráčem ve světové ekonomice, ale její obchod se Severní Koreou je ve srovnání s obchodem s jinými zeměmi relativně malý. Mimo to čínské sankce mířily spíše na konkrétní zboží a technologie než na široce založená hospodářská opatření, která by měla větší dopad na světovou ekonomiku.

2.4 VÝZNAM SANKCÍ

Sankce uvalené na Severní Koreu různými zeměmi a mezinárodními organizacemi mají na její ekonomiku značný negativní hospodářský dopad, ovlivněny byly také vojenské programy, neboť získávání materiálů a technologií potřebných k rozvoji vojenské techniky z třetích zemí bylo znemožněno zákazem obchodování s KLDR. Vliv sankcí byl pozorován skrze ekonomické ukazatele, například obchodování s největším partnerem KLDR, Čínou, zaznamenalo veliký pokles, který je alespoň částečně způsoben sankcemi. Dalším indikátorem

jsou satelitní snímky, na kterých je možné sledovat změny velikosti a činnosti severokorejských továren, což vypovídá o hospodářském stavu země. Posledním důležitým zdrojem informací o zásahu sankcí jsou severokorejské uprchlíci, díky kterým se zjistilo, že sankce vedly k humanitární krizi. Tyto sankce omezily přístup Severní Koreje na mezinárodní obchod a finanční trhy, OSN a mnoho dalších zemí reagovali zmrazením majetku a zákazem obchodu, mnoho zemí zavedlo omezení finančních transakcí s KLDK a zavedením mezinárodních dohod jako je JCPOA. Což vedlo k hospodářskému poklesu, ztrátě pracovních míst a inflaci v zemi, měly také negativní dopad na severokorejský lid, protože byly zaměřeny na obyvatelstvo země, a nikoli pouze na vládu, což vedlo k humanitární krizi a byla tak postižena i oblast lidských práv, jelikož kvůli sankcím byla působnost humanitárních organizací omezena.

Sankce rovněž vedly ke snížení kupní síly obyvatelstva a k poklesu ekonomiky a snížení životní úrovně obyvatelstva. Sankce omezily schopnost země obchodovat se zbytkem světa a přístup na mezinárodní finanční trhy. V důsledku toho se výrazně snížil severokorejský vývoz a země nebyla schopna dovážet životně důležité zboží. To vedlo k nedostatku potravin, léků a dalších základních potřeb, a omezily schopnost vlády poskytovat obyvatelstvu základní služby, což mělo negativní dopad na blahobyt obyvatelstva

Na globální úrovni měly sankce pouze omezený dopad na světovou ekonomiku, protože Severní Korea není pro většinu zemí významným obchodním partnerem. Sankce však vedly ke zvýšení napětí mezi Spojenými státy a Severní Koreou, což vyvolalo nejistotu na světových finančních trzích. Kromě toho sankce vedly ke zvýšení cen určitého zboží a služeb, zejména v zemích, které byly závislé na obchodu se Severní Koreou, jako je Čína a Rusko.

Účinnost sankcí při dosahování kýženého výsledku, jímž je upuštění Severní Koreje od programu jaderných zbraní, je sporná, jelikož někteří tvrdí, že sankce nedosáhly zamýšleného cíle a místo toho vedly k negativním hospodářským a humanitárním důsledkům pro Severní Koreu, zatímco jiní tvrdí, že sankce byly účinné při vyvíjení tlaku na Severní Koreu, aby zasedla k jednacímu stolu a učinila ústupky

3. SANKCE NAMÍŘENÉ VŮČI ÍRÁNU

V minulém století byly na Írán uvaleny sankce ze strany různých zemí a mezinárodních organizací. Tyto sankce byly zavedeny jako prostředek nátlaku na Írán, aby změnil své chování

nebo splnil určité požadavky. Tyto sankce mohou zahrnovat širokou škálu opatření v oblastech hospodářství, ropného průmyslu, cestování a zbrojního průmyslu.

Hospodářské sankce, cílem těchto opatření je omezit přístup Íránu do globálního finančního systému a omezit jeho schopnost provádět mezinárodní obchod. Mohou zahrnovat zmrazení aktiv íránských bank a jednotlivců, zákaz dovozu nebo vývozu a omezení přístupu do finančních systémů. Zbrojní embarga, jejíž cílem je zabránit Íránu v získávání zbraní, včetně vojenského vybavení a technologií. Ropné sankce mají za cíl omezit možnost Íránu prodávat ropu, která je pro zemi hlavním zdrojem příjmů. Mohou zahrnovat zákaz dovozu íránské ropy nebo uvalení omezení na země, které íránskou ropu nadále dovážejí. Zákaz cestování, zmrazení majetku a bankovní sankce cílí omezit přístup Íránu do mezinárodního bankovního systému. Mohou zahrnovat zmrazení aktiv íránských bank, zákaz transakcí s íránskými bankami a omezení přístupu íránských bank do mezinárodních finančních systémů. Humanitární výjimky, některé sankce zahrnují výjimky pro určité druhy humanitárního zboží, jako jsou potraviny a léky, aby se zajistilo, že sankce nepoškodí íránské obyvatelstvo.

Rozsah a přísnost sankcí se může lišit v závislosti na zemi nebo organizaci, která je ukládá. Spojené státy uvalily na Írán jedny z nejrozsáhlejších a nejprísnejších sankcí, které měly na ekonomiku země a politickou i ekonomickou stabilitu blízkého východu největší vliv, jelikož finanční systém USA je ve světě dominantní a většina mezinárodních transakcí se provádí v dolarech, tím mohli omezit přístup KLR na mezinárodní trh více než ostatní aktéři. USA také zavedlo sekundární a extraterritoriální sankce, čímž ovlivnilo nejen občany a subjekty z KLR a USA, ale také subjekty z jiných zemí, kteří využívají americký finanční dolarový systém, zatímco jiné země a organizace zavedly omezenější opatření. Sankce jsou mezinárodním společenstvím široce kritizovány za to, že mají negativní dopad na íránské obyvatelstvo a že vláda není schopna zajistit jeho základní potřeby.

3.1 JADERNÁ KRIZE

V průběhu let byl íránský jaderný program předmětem intenzivního mezinárodního dohledu, neboť se objevily obavy, že by Írán mohl využít svůj jaderný potenciál k vývoji jaderných zbraní.

Íránská jaderná krize má své kořeny v íránském úsilí o rozvoj jaderné energetiky, které začalo v 50. letech minulého století, zájem o vytvoření jaderných hlavic se datuje do dob Íránské války, který probíhala v letech 1980-1988 ve snaze předejít útokům chemických zbraní.

V 90 letech minulého století se kolem programu pohybovala řada podezření, avšak k opravdovému průlomů došlo až v roce 2002, díky disidentské skupině, která na tiskové konferenci ve Washingtonu v roce 2002 oznámila íránský jaderný program, tato skupina byla Národní rada odporu Íránu (NCRI).

NCRI je opoziční skupina, která se snaží svrhnout íránskou vládu a několik zemí, včetně Spojených států, ji označilo za teroristickou organizaci. NCRI na tiskové konferenci oznámilo, že Írán tajně vyvíjí jaderný program, včetně zařízení na obohacování uranu v Natanzu, a že tento program je mnohem pokročilejší, než se dříve myslelo. Tým také poskytl podrobné informace o umístění a výstavbě zařízení, které později potvrdila Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE), což je mezinárodní organizace založená Organizací spojených národů v roce 1957. Hlavním cílem MAAE je podporovat mírové využívání jaderné energie a zabránit šíření jaderných zbraní, zabránit jejich šíření. MAAE hraje klíčovou roli při sledování celosvětového využívání jaderné energie a zajišťování jejího mírového využití. Činnost agentury je zásadní pro udržení mezinárodního míru a bezpečnosti a pro zabránění šíření jaderných zbraní. Oznámení NCRI bylo významným bodem obratu v chápání íránského jaderného programu mezinárodním společenstvím a vedlo ke zvýšené kontrole a znepokojení nad potenciálním íránským vývojem jaderných zbraní. Důvěryhodnost NCRI jako zdroje informací však byla zpochybněna a někteří tuto skupinu obvinili z politického programu a zveličování rozsahu íránského jaderného programu. Navzdory této kritice nelze popřít roli NCRI při zvyšování povědomí o íránském jaderném programu. Írán dále trval na tom, že tyto zařízení slouží k mírovým účelům a jejich cílem je energetické využití, což kontrastuje s tehdejší situací, jelikož je Írán bohatý na ropu a plyn a investice do jaderné energie se jeví jako ekonomicky nevýhodná.

Navzdory předešlým výrokům Teherán v roce 2003 souhlasil k omezení činnosti v oblasti nukleární aktivity výměnou za nepředložení tohoto případu Radě bezpečnosti OSN, která je jedním ze šesti hlavních orgánů OSN a je odpovědná za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a má pravomoc uvalovat sankce na země, které ohrožují mezinárodní mír a bezpečnost. V případě Íránu Rada bezpečnosti pohrozila zavedením několika kol sankcí v reakci na jaderný program této země.

V dubnu roku 2004 byla mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE) informována Íránem, že hodlá provést „horké testy“ centrifug používaných k obohacování uranu v středisku v Esfahanu. Následně bylo zpracováno malé množství přírodního uranu, které

bylo přeměněno do formy Hexafluorid uranu (UF₆), což je chemická sloučenina, která se používá při výrobě obohaceného uranu, jenž je klíčovou složkou jaderného paliva a jaderných zbraní. Vzhledem k možnosti využití v jaderných zbraních podléhá UF₆ přísné mezinárodní kontrole a je monitorován Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (MAAE). MAAE odpovídá za to, aby UF₆ nebyl používán k výrobě zbraní a aby byl používán pouze k mírovým účelům. Celkově je hexafluorid uranu důležitou složkou jaderného palivového cyklu a má zásadní význam pro výrobu obohaceného uranu, který se používá v jaderných reaktorech i jaderných zbraních. Horké testy byly považovány za známku toho, že Írán výrazně pokročil ve svém jaderném programu, a vyvolaly obavy ohledně jeho záměrů. Horké testy zvýšily mezinárodní tlak na Írán, aby splnil požadavky MAAE na transparentnost a spolupracoval s mezinárodním společenstvím na svém jaderném programu. MAAE se obávala, že íránský jaderný program neslouží výhradně k mírovým účelům, a horké testy tyto obavy ještě umocnily.

V červenci roku 2004 Írán donutil Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (MAAE), aby v rámci svého jaderného programu odstranila pečeti na svých jaderných zařízeních.²³ MAAE zapečetila íránská jaderná zařízení jako součást svého úsilí monitorovat a zajistit, aby byl jaderný program Íránu využíván výhradně pro mírové účely. Írán však nebyl spokojen s mírou kontroly MAAE a chtěl větší dohled nad svým jaderným programem. V reakci na to Írán podnikl kontroverzní krok odstranění pečeti MAAE, což bylo považováno za jasné znamení, že země není připravena vyhovět požadavkům mezinárodního společenství. Tento krok vyvolal vážné mezinárodní znepokojení a vedl ke zvýšenému tlaku na Írán, aby spolupracoval s MAAE a ukázal, že jeho jaderný program je skutečně mírový.

USA spolu s dalšími členy mezinárodního společenství vyzvaly Írán, aby se vrátil k dodržování svých mezinárodních závazků a plně spolupracoval s MAAE. USA rovněž podnikly kroky ke zvýšení tlaku na Írán, včetně podpory úsilí MAAE o monitorování a ověřování mírové povahy íránského jaderného programu, a snahy o diplomatickou a hospodářskou izolaci Íránu a omezení jeho přístupu do mezinárodního finančního systému. Kromě toho se USA snažily získat mezinárodní podporu pro rezoluci Rady bezpečnosti OSN, která by Írán vyzvala k pozastavení programu obohacování uranu a k plnému dodržování mezinárodních závazků. Celkově lze říct, že reakce USA na odstranění pečeti ze strany Íránu byla projevem znepokojení

²³ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 62, ISBN-978-0-415-59529-2

a odhodlání řešit hrozbu, kterou íránský jaderný program představuje. USA se snažily zvýšit tlak na Írán a zajistit mezinárodní podporu pro úsilí o řešení krize.

V listopadu roku 2004 Rada bezpečnosti od všech výhrůžek odstoupila poté co Írán souhlasil s dobrovolným a dočasným ukončením aktivit týkajících se obohacování uranu během probíhajícího vyjednávání s E-3.²⁴

"E-3" označuje země "velké trojky" Evropské unie: Francie, Německo a Spojené království. Během íránské jaderné krize hrály tyto země spolu s Evropskou unií klíčovou roli při vyjednávání s Íránem a při pokusech o nalezení diplomatického řešení krize.

Za vrchol íránské jaderné krize lze považovat období od roku 2005 které pokračovalo až do roku 2015, kdy napětí mezi Íránem a mezinárodním společenstvím dosáhlo nejvyššího bodu. V této době Spojené státy a jejich snažili vyvinout na Írán tlak, aby se podřídila mezinárodním požadavkům ohledně svého jaderného programu. Pokračující rozvoj íránského jaderného programu navzdory sankcím a mezinárodnímu tlaku vedl k obavám, že se země snaží získat jaderné zbraně.

Tyto obavy byly posíleny v roce 2005 byly ze strany Íránu zpretrhány veškeré dohody týkající se obohacování uranu, a kdy pákistánská vláda potvrdila roli Íránu v mezinárodním obchodu se zbraněmi vedeném osobou jménem A.Q. Khan. Abdul Qadeer Khan je pákistánský jaderný fyzik a inženýr, který je všeobecně považován za otce pákistánského jaderného programu. Je také známý svou rolí při šíření technologie jaderných zbraní do dalších zemí, včetně Íránu, Severní Koreje a Libye. Jeho zapojení do šíření jaderných zbraní vyšlo najevo v roce 2003, kdy bylo zjištěno, že řídil tajnou síť, která poskytovala jaderné technologie, odborné znalosti a vybavení jiným zemím. V roce 2004 byl v Pákistánu umístěn do domácího vězení a později se ke svému zapojení do sítě proliferace přiznal. Účast A. Q. Khana v íránské jaderné krizi byla významná, protože poskytl Íránu jadernou technologii, odborné znalosti a vybavení, které byly klíčové pro rozvoj jeho jaderného programu. Jeho činnost napomohla rozvoji íránských jaderných schopností a hrála významnou roli v obavách mezinárodního společenství z možných vojenských rozměrů íránského jaderného programu. Chánova angažovanost rovněž upozornila na nebezpečí šíření jaderných zbraní a na důležitost zabránit šíření jaderné zbrojní

²⁴ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 62, ISBN-978-0-415-59529-2

technologie do nestabilních nebo nepřátelských států či k nestátním aktérům. Jeho činy upozornily na rizika spojená s přenosem jaderných technologií a znalostí a zdůraznily potřebu důrazných mezinárodních opatření proti šíření jaderných zbraní, která by zabránila jejich šíření.

V roce červnu 2005 se v Íránu konaly prezidentské volby, v nichž stávající prezident Mohammad Khamenei nemohl kandidovat na třetí funkční období, což vedlo ke sporným volbám mezi několika konzervativními a reformistickými kandidáty. Volby byly považovány za klíčový okamžik v dějinách Íránské islámské republiky a mezinárodní společenství je pozorně sledovalo kvůli jejich možnému dopadu na politickou a sociální situaci v zemi. Volby vyhrál konzervativní kandidát Mahmúúd Ahmadinejad, který ve druhém kole porazil svého reformistického protikandidáta, bývalého, čtvrtého prezidenta Akbara Hashemiho Rafsanjaniho. Ahmadinejadovo vítězství bylo všeobecně vnímáno jako vítězství tvrdých konzervativních sil v zemi a někteří členové mezinárodního společenství ho vnímali s obavami kvůli jeho kontroverzním výrokům a postojům k řadě otázek, včetně íránského jaderného programu a vztahů s mezinárodním společenstvím. Volby byly poznamenány kontroverzí a obviněními z rozsáhlých podvodů a nesrovnalostí, což vedlo k rozsáhlým protestům a demonstracím v Íránu a ke kritice ze strany mezinárodního společenství. Výsledky voleb vyvolaly v Íránu značné napětí, neboť řada reformistických a opozičních skupin tvrdila, že volby byly zmanipulované, a požadovala zrušení jejich výsledků. Nová vláda v čele s nejvyšším vůdcem Ayatollahem Khameneim, což je osoba s nejvyšší politickou a náboženskou autoritou v zemi a je zodpovědný za celkové řízení politických a hospodářských záležitostí země. Ayatollah Khamenei tuto funkci zastává od roku 1989 a má pravomoc jmenovat a odvolávat prezidenta a další klíčové vládní úředníky, schvalovat nebo vetovat zákony a dohlížet na armádu a zpravodajské služby.²⁵ V souvislosti s íránskou jadernou krizí hrál nejvyšší vůdce klíčovou roli při určování postoje a reakce země na požadavky mezinárodního společenství týkající se jejího jaderného programu. Navzdory režimu mezinárodních sankcí a tlaku ze strany Spojených států a dalších zemí nejvyšší vůdce íránský jaderný program důsledně podporoval a hájil jej jako výsostné právo země. Šest dní poté co Khatami odešel z funkce Írán opět spustil program konverze uranu je proces a kritický krok v jaderném palivovém cyklu, při kterém se uranová ruda přeměňuje na jinou formu uranu, kterou

²⁵*Iranian Government Constitution: 8- The Leader or Leadership Council.* [online]. © 2023. Dostupné z: <https://www.iranonline.com/iran/government/constitution/constitution-8/>

lze použít jako palivo v jaderných reaktorech. Přeměna uranu podléhá mezinárodním předpisům a monitorování, aby se zabránilo zneužití jaderných materiálů k výrobě zbraní. Tomuto kroku předcházela výrok odcházejícího prezidenta, který oznámil, že Írán hodlá v přeměňování uranu pokračovat navzdory tomu všem námitkám

Evropanů.²⁶ 31. června 2006 přijala RB OSN opatření č. 1696, které vyzvalo Írán, aby pozastavil své aktivity v oblasti obohacování uranu do měsíce a plně spolupracoval s MAAE, nebo čelili možným ekonomickým a diplomatickým sankcím.²⁷ Tato varování zůstala bez odezvy.

23. prosince 2006 RB pod článkem 41, kapitoly VII, ve kterém stojí, že RB může rozhodnout o použití nenásilných opatření k dosažení svých cílů za pomoci ostatních členských států. Tyto opatření mohou zahrnovat přerušení obchodních vztahů, komunikačních prostředků a diplomatických styků.²⁸, přijala opatření č. 1737. Rezoluce požadovala, aby Írán s okamžitou platností pozastavil veškeré aktivity související s obohacováním plutonia a projekty týkající se těžké vody, což je voda, která obsahuje vyšší podíl izotopu deuteria než běžná voda.²⁹ Těžká voda se používá jako moderátor v některých typech jaderných reaktorů, včetně těžkovodních reaktorů. Tyto projekty mohou být kontroverzní, protože těžká voda může být použita i k výrobě plutonia pro výrobu zbraní, a používá se také jako chladivo v některých typech reaktorů.

V tomto opatření RB apelovala na členské státy, aby zavedly řadu sankcí týkajících se Íránských balistických střel a nukleárního programu. Zákaz obchodu s citlivými materiály a technologiemi souvisejícími s jadernými zbraněmi s Íránem. Embargo na dodávky zbraní do Íránu, které zakazuje prodej, dodávky nebo převod všech zbraní a souvisejícího materiálu do Íránu, včetně ručních a lehkých zbraní a raket.

²⁶ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Routledge, 2010, s. 63, ISBN-978-0-415-59529-2

²⁷ Tamtéž

²⁸ *Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression (Articles 39-51)* [online]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-7>

²⁹ *Resolution 1737 (2006)* [online]. 27.12.2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1737>

Odepření veškeré finanční a technické pomoci, která by mohla souviset některým z nežádoucích programů. Zmrazení majetku konkrétních osob a subjektů zapojených do íránského jaderného a raketového programu.

V příloze připojené k opatření 1737 RB požaduje členské státy, aby jednali s intenzivní ostrážitostí a pokud se na jejich území budou pohybovat osoba ze seznamu lidí spojených s Íránskými nežádoucími aktivitami, kontaktovali neprodleně RB.

21. února 2007 Írán selhal a nedodržel 60denní lhůtu na splnění požadavků, což podnítilo RB k zveřejnění opatření 1747 24. března 2007, které opět potvrdilo obsah jeho předchůdce, opatření 1737. Zpřísnilo zbrojní embargo tím, že zakázalo dovoz všech zbraní a zakázalo členským státům poskytování veškeré technické a ekonomické pomoci spojené se zbrojením, či nukleárními programy. RB poskytla seznam 28 jmen osob a subjektů, mezi kterými se nacházela i jedna z hlavních íránských bank, Bank Sepah, které byly spojeny s jaderným programem a nařídila zmrazení veškerého majetku ve vlastnictví dotčených osob. RB stanovila lhůtu 60 dní na splnění podmínek a varovala uvalením dalších sankcí v případě odnětí kooperace.³⁰

Navzdory tomu, že Írán opět nedodržel podmínky stanovené v jednom z opatření, BP neuválila další sankce. V srpnu 2007 se Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE) a Írán dohodly na "pracovním plánu", jehož cílem je vyřešit nevyřešené otázky týkající se íránského jaderného programu a zamezit dalším sankcím. Cílem pracovního plánu bylo zajistit MAAE větší transparentnost a přístup k informacím, místům a osobám v Íránu, aby se vyřešily obavy ohledně mírové povahy íránského jaderného programu. Dohoda byla považována za pozitivní krok k vyřešení íránské jaderné krize a k posílení důvěry v íránské jaderné záměry. Pracovní plán však byl nakonec v roce 2008 ukončen kvůli nedostatečnému pokroku při řešení nevyřešených otázek, což vedlo ke zvýšení napětí a dalším sankcím OSN vůči Íránu.

Druhou pozitivní zprávou pro Írán byl Národní zpravodajský odhad USA (NIE) z listopadu 2007. jedná se o komplexní hodnocení íránského jaderného programu americkou zpravodajskou komunitou. NIE dospěl k závěru, že Írán zastavil svůj jaderný zbrojní program v roce 2003 a v blízké budoucnosti jej pravděpodobně neobnoví. Hodnocení vycházelo ze

³⁰Resolution 1747 (2007) [online]. 24.03.2007. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1747>

zpravodajských informací získaných z 16 zdrojů a bylo považováno za významný posun v hodnocení íránského jaderného programu ze strany zpravodajské komunity USA. NIE zpochybnil dlouholetý předpoklad, že Írán aktivně usiluje o získání jaderné zbraně, a vyvolal debatu o vhodnosti pokračování sankcí a dalších snah o zastavení íránského jaderného programu.³¹

Írán údajně započal testování sofistikovanějších centrifug což vedlo k Rezoluci 1803, kterou přijala RB OSN 3. března 2008. Rezoluce byla reakcí na pokračující íránský jaderný program a nedodržování předchozích rezolucí, včetně rezolucí 1696 a 1737.

Rezoluce rozšířila předchozí sankce proti Íránu a zavedla další omezení na íránský bankovní a finanční sektor, které se vztahovaly na další důležité íránské banky Banka Melli a Banka Saderata, dále na obchod s citlivými jadernými a raketovými technologiemi. Vyzvala rovněž opětovně země, aby zachovávaly ostražitost a zabránily transferu zbraní a souvisejícího materiálu do Íránu tím že v rámci jejich právního systému budou provádět prohlídky všech nákladních letadel, lodí a dalších prostředků používaných k přepravě nákladu z a do Íránu. V příloze bylo připsáno dalších 25 jmen osob a subjektů, jejichž majetek bude zmrazen.³²³³

Po přijetí rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1803³⁴ došlo v íránské jaderné krizi k několika změnám. Írán pokračoval v obohacování uranu a dosáhl omezeného pokroku ve svém jaderném programu, což vyvolalo obavy mezinárodního společenství. V roce 2008 zahájil Írán jednání se Spojenými státy a dalšími světovými mocnostmi, ale tato jednání se nakonec ukázala jako neúspěšná při řešení jaderné otázky.

³¹*Iran: Nuclear Intentions and Capabilities* [online]. 1.11.2007. Dostupné z: https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/20071203_release.pdf

³²*Resolution 1696 (2006)* [online]. 31.7.2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1696>

³³*Resolution 1737 (2006)* [online]. 27.12.2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1737>

³⁴*Resolution 1803 (2008)* [online]. 3.3.2008. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1803>

Situace opět vedla ke zhoršení v roce 2009, kdy bylo poblíž města Qom objeveno tajné zařízení na obohacování uranu, v reakci na kritiku tajná existence takového zařízení, odtajnila Íránská vláda jejich plán na stavbu několika dalších zařízení stejné povahy.

Krise se nadále prohloubila v roce 2010, během ní se mezinárodní společenství začalo stále více zajímat o povahu íránských jaderných aktivit, zejména o program obohacování uranu, a to díky propásknutí Íránu ohledně přijetí dohody z 31. prosince 2009, která byla navržena skrz MAAE. Dohoda měla zajistit, aby Írán poslal většinu svých zásob nízkého obohaceného uranu do Ruska, kde by došlo k dalšímu obohacování a následné proměně v palivové tyče sloužící v jaderných reaktorech ke kontrole paliva, které by se využily ve Francii. Později téhož roku prezident Mahmoud Ahmadinejad prohlásil, že Írán zvýší obohacení jejich uranu potřebného k výzkumu jaderné energie z 3,5 % na 20 %, tím se posunuli blíže k hranici 90 %, která je daná pro jaderné zbraně. To bylo poprvé v této krizi, kdy vydala Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE) zprávu, podle níž Írán tajně vyvinul zařízení na obohacování uranu ve Fordow a dosáhl významného pokroku ve svém programu obohacování uranu. Zpráva vyvolala mezinárodní znepokojení, neboť MAAE dospěla k závěru, že íránský jaderný program má vojenský rozměr. Vrchol krize byl poznamenán zvýšeným diplomatickým úsilím o vyřešení problému, stejně jako zvýšeným napětím a hrozbou vojenské akce.

V reakci na zprávu MAAE uvalily Spojené státy, Evropská unie a Organizace spojených národů na Írán nové sankce, jejichž cílem bylo přimět zemi, aby se podřídila mezinárodním požadavkům ohledně svého jaderného programu. Sankce byly zaměřeny na íránský ropný a finanční sektor a jejich cílem bylo dále izolovat zemi od mezinárodního společenství.

Izraelská vláda tvrdila, že zpráva je důkazem pokračující snahy Íránu o získání jaderných zbraní a jeho záměru ohrozit bezpečnost regionu a světa. Izrael rovněž vyjádřil znepokojení nad možností Íránu předávat jaderné technologie a materiály dalším zemím v regionu, včetně extremistických skupin. Reakce Izraele na zprávu MAAE byla významná, neboť země dlouhodobě považuje íránský jaderný program za hlavní hrozbu pro svou bezpečnost. Izrael zachovává politiku nejednoznačnosti, pokud jde o jeho vlastní jaderný zbrojní program, a vyjadřuje obavy z možného šíření jaderných zbraní na Blízkém východě. V návaznosti na zprávu MAAE se Izrael nadále zasazoval o důrazná mezinárodní opatření, která by Íránu zabránila v získání jaderných zbraní, včetně uvalení hospodářských sankcí a případného použití vojenské síly. Izraelská vláda rovněž zdůraznila, že je důležité zabránit šíření jaderných zbraní

do dalších zemí v regionu, a trvala na svém závazku udržet si v regionu kvalitativní vojenskou převahu.

Reakce Číny byla opatrnější než reakce některých jiných zemí. Čína si jako stálý člen Rady bezpečnosti OSN a držitel práva veta, uvědomovala možné důsledky zprávy pro mezinárodní bezpečnost a stabilitu, ale zároveň se tradičně snažila udržovat dobré vztahy s Íránem, který je významným dodavatelem ropy. V reakci na zprávu Čína vyzvala k diplomatickému řešení krize a vyjádřila podporu mezinárodním jednáním o vyřešení této otázky. Čína se postavila proti uvalení dalších hospodářských sankcí na Írán a místo toho upřednostnila diplomatický přístup, který by řešil obavy mezinárodního společenství a zároveň zachoval právo Íránu na mírový jaderný program.

Teherán se však nenechal ovlivnit a odpověděl že „se nikdy za žádnou cenu nevzdá obohacování. Dokonce ani hrozba vojenského útoku nás nezastaví“.³⁵

V roce 2012 Spojené státy a Evropská unie (EU) uvalily na Írán ropné embargo, které mělo značný dopad na ekonomiku země. V roce 2013 Írán souhlasil s jednáním se světovými mocnostmi o svém jaderném programu, což vedlo k podpisu společného akčního plánu (JPA) v listopadu 2013. JPA byla dočasná dohoda, která Íránu uložila omezené úlevy od sankcí výměnou za omezení jeho jaderného programu.

JPA vedla k podpisu komplexní dohody o íránském jaderném programu, známé také jako Společný komplexní akční plán (JCPOA), v červenci 2015. JCPOA zrušila řadu sankcí uvalených na Írán výměnou za omezení jeho jaderného programu. V květnu 2018 však USA od JCPOA odstoupily a znovu uvalily na Írán sankce, což vedlo k dalšímu zhoršení vztahů mezi USA a Íránem a k obnovení eskalace sankcí vůči Íránu. V současné době je podezření, že Írán obohacuje uran na 84 %.

3.2 USA SANKCIONUJE ÍRÁN

Spojené státy v posledních letech uvalily na Írán řadu hospodářských sankcí v reakci na jeho jaderný program a další kroky. Cílem těchto sankcí bylo omezit přístup Íránu do světového

³⁵ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 63, ISBN-978-0-415-59529-2
Přeloženo.

finančního systému a omezit jeho schopnost provádět mezinárodní obchod. Spojené státy uvalily na Írán sankce z několika důvodů, včetně podpory terorismu, porušování lidských práv a programu balistických raket.

Americké sankce vůči Íránu mají dalekosáhlou historii, prvním z vážných incidentů byla íránská krize s rukojmími v roce 1979. Byla diplomatickým střetem mezi Spojenými státy a Íránem, který trval 444 dní. Začala 4. listopadu 1979, kdy íránští ozbrojenci vtrhli na americké velvyslanectví v Teheránu a zajali 52 amerických diplomatů a občanů jako rukojmí. Ozbrojenci požadovali návrat bývalého íránského šáha, který se léčil ve Spojených státech, a uvolnění íránského majetku, který vláda USA na popu tehdejšího prezidenta Jimmiho Cartera zmrazila a uložila dočasný zákaz na dovoz zboží i Íránu, v důsledku íránské revoluce a obsazení velvyslanectví Spojených států. Zmrazení íránských aktiv, činila asi 12 milionů dolarů Íránského majetku a bylo považováno za způsob, jak vyvinout tlak na íránskou vládu, aby propustila americká rukojmí a vyřešila krizi mírovou cestou. Zmrazení aktiv zůstalo v platnosti do roku 1981, což íránské vládě způsobilo značné finanční potíže a přispělo k režimu hospodářských sankcí, který trvá dodnes. Krize trvala 444 dní, během nichž byli rukojmí drženi v zajetí a vystaveni krutým podmínkám. Vláda USA se pokoušela vyjednat propuštění rukojmích, ale tato snaha byla neúspěšná. „V dubnu 1980 se Američané pokusili osvobodit rukojmí. Celá akce však skončila fískem. Dvě helikoptéry se zřítily nedaleko Tabasu a při pádu dalšího vrtulníku, který se srazil s letadlem, zahynulo osm Američanů.“³⁶ Krize skončila dne, kdy Ronald Reagan složil jako nový americký prezident přísahu, tedy 20. ledna 1981 a rukojmí byla po podpisu alžírských dohod konečně propuštěna. Krize měla významný dopad na americko-íránské vztahy a od té doby se stala určujícím momentem moderních amerických dějin.

V roce 1984 Spojené státy umístily Írán na seznam zemí podporujících terorismus a uvalily na zemi řadu sankcí v reakci na jeho snahu o výrobu zbraní hromadného ničení a asociaci s terorismem. Tyto sankce byly zaměřeny na íránský vývoz ropy a finanční sektor a zahrnovaly omezení pro americké společnosti obchodující s Íránem, Írán byl odštěpen od veškeré finanční pomoci pocházející z USA.

³⁶ CVRKAL, Z. *Írán*. Praha, Libri, 2007, s. 97, ISBN-978-80-7277-337-4

V 90. letech 20. století Spojené státy pokračovaly v uvalování hospodářských sankcí. USA se snažily omezit tok peněz a technologií do íránského jaderného programu a programu balistických raket. Přispěly k rostoucí izolaci Íránu od mezinárodního společenství a k úpadku jeho ekonomiky. Režim sankcí vůči Íránu zůstal v platnosti po mnoho let a v průběhu času byl rozšiřován a aktualizován v reakci na nový vývoj íránského jaderného a balistického programu.

Jedním z nejdůležitějších opatření uvalených Spojenými státy je omezení možnosti Íránu prodávat ropu, která je pro zemi hlavním zdrojem příjmů. USA zakázaly dovoz íránské ropy a uvalily omezení na země, které íránskou ropu nadále dovážejí. To má značný dopad na íránskou ekonomiku, neboť snižuje její schopnost vytvářet příjmy a omezuje její schopnost financovat vládu a armádu. Spojené státy poprvé uvalily sankce na íránskou ropu v roce 1995. Sankce se zaměřily na vývoz íránské ropy do Spojených států a omezily možnost amerických společností investovat do íránského ropného sektoru. Sankce byly uvaleny na základě zákona o sankcích vůči Íránu a Libyi (Iran and Libya Sanctions Act, ILSA).

Zákon o sankcích vůči Íránu a Libyi (ILSA) byl federální zákon Spojených států přijatý v roce 1996, který uvalil hospodářské sankce na společnosti, které investovaly do ropného a plynárenského průmyslu v Íránu a Libyi. Podle ILSA podléhaly sankcím společnosti, které investovaly více než 40 milionů dolarů do rozvoje íránských nebo libyjských zdrojů ropy nebo zemního plynu, včetně odepření amerických vládních zakázek a omezení jejich přístupu na americké finanční trhy. Cílem sankcí bylo omezit schopnost těchto zemí generovat příjmy ze svého ropného a plynárenského průmyslu, které využívaly k financování podpory terorismu a vývoje zbraní hromadného ničení.³⁷

Zákon ILSA platil do roku 2006, kdy byl nahrazen zákonem o sankcích vůči Íránu, jako následek dobrého počinání Libye. Navzdory sankcím některé země a společnosti nadále investovaly do íránského a libyjského ropného a plynárenského průmyslu, což vedlo k napětí mezi USA a jejich spojenci ohledně účinnosti sankčního režimu. Přesto zůstává ILSA významnou součástí historie sankční politiky USA.

³⁷ Fayazmanesh, S. *The United States and Iran: Sanctions, Wars and the Policy of Dual Containment*. New York, Routledge, 2008, s. 4, ISBN- 97811-3597-687-3

V důsledku vysokého počtu sankcí Spojené státy ztrácely prostředky, kterými by mohly ovlivnit počínání Íránu. Řešením bylo nařízení 13382, jedná se o výnos Spojených států amerických, který podepsal prezident George W. Bush 28. června 2005. Příkaz ukládá hospodářské sankce jednotlivcům, společnostem a organizacím, které podporují šíření zbraní hromadného ničení nebo poskytují podporu takovým šířitelům. Příkaz opravňuje americké ministerstvo financí zmrazit majetek jednotlivců, společností a organizací, které se podílejí na nežádoucích činnostech. Rovněž zakazuje občanům a společnostem USA provádět transakce s těmito subjekty. Příkaz byl použit k uvalení sankcí na řadu cílů, včetně osob a společností v Íránu, Severní Koreji a Sýrii. Výkonný příkaz č. 13382 je stále v platnosti a je i nadále důležitým nástrojem v úsilí vlády USA zabránit šíření zbraní hromadného ničení.³⁸ V následujících letech příkaz postihl řadu íránských bank a podniků včetně mezinárodní jednotky Quds Force, jenž jsou speciální jednotky íránských Islámských revolučních gard (IRGC), které jsou zodpovědné za exteritoriální vojenské a tajné operace. Hlavním úkolem jednotek je provádění zahraničních operací, 30 % těchto operací tvoří obchodní aktivity. Od uvalení sankcí na základě výkonného nařízení č. 13382 čelí Síly Quds značnému finančnímu tlaku, ale nadále provádějí operace a podporují militantní skupiny na Blízkém východě.

Subjekty podléhající tomuto příkazu se neustále mění, zaleží na vládě USA, koho přidá a odebere ze svého seznamu „specially designated nationals and blocked persons list (sdn) human readable lists.“³⁹

V roce 2007 se napětí mezi Spojenými státy a Íránem zvýšilo, protože USA a jejich spojenci zintenzivnili své úsilí o nátlak na Írán, aby se vzdal svého jaderného programu, včetně uvalení nových hospodářských sankcí na Írán a jeho jaderné a vojenské organizace. Sankce se zaměřily na klíčová íránská hospodářská odvětví, mimo jiné na ropný a plynárenský průmysl, finanční sektor a odvětví dopravy. Sankce měly značný dopad na íránskou ekonomiku a světové hospodářství.

³⁸ *Executive Order 13382—Blocking Property of Weapons of Mass Destruction Proliferators and Their Supporters* [online]. 1.7.2005. Dostupné z: <https://home.treasury.gov/system/files/126/whwmdeo.pdf>

³⁹ *Specially Designated Nationals and Blocked Persons List* [online]. 3.3.2023. Dostupné z: <https://www.treasury.gov/ofac/downloads/sdnlist.pdf>

Írán zvýšil podporu militantních skupin v Iráku, včetně poskytování zbraní a výcviku šíitským milicím, které útočily na americké a koaliční síly. Americká armáda zahájila sérii náletů a leteckých úderů proti Íránem podporovaným militantům v Iráku a zatkla několik íránských představitelů, kteří byli podezřelí z poskytování podpory militantům. Kongres USA schválil zákon, který opravňuje prezidenta k použití vojenské síly proti Íránu, pokud to bude považováno za nezbytné k ochraně národních bezpečnostních zájmů USA. Írán nadále odmítal mezinárodní požadavky na zastavení svého jaderného programu a zintenzivnil úsilí o rozšíření svých jaderných kapacit, včetně výstavby nových jaderných zařízení a obohacování uranu.

V krátkodobém horizontu sankce vedly k prudkému poklesu vývozu íránské ropy, devalvaci íránské měny a poklesu íránského hospodářství. Sankce rovněž ztížily Íránu přístup ke zboží a službám, které potřebuje k podpoře svého hospodářství a obyvatelstva, včetně léků, potravin a dalších základních potřeb.

Z dlouhodobého hlediska měly sankce širší dopad na světovou ekonomiku, zejména na ceny ropy. Sankce přispěly ke snížení celosvětových dodávek ropy a vedly ke zvýšení jejích cen, což mělo významný dopad na ekonomiky zemí, které ropu dovážejí, včetně USA a Evropy. Sankce také vyvolaly nejistotu na světovém trhu s ropou, což přispělo k výkyvům cen ropy a ztížilo podnikům a vládám plánování do budoucna.

Finanční krize v roce 2008 měla významný dopad na sankce, které Spojené státy uvalily na Írán. Krize vedla k poklesu na světových úvěrových trzích a ke snížení dostupnosti financování pro mnoho zemí včetně Íránu. To vytvořilo příznivější prostředí pro uvalení sankcí. Krize navíc vedla také k poklesu cen ropy, což mělo negativní dopad na íránské hospodářství s dopadem nových sankcí vedl k výraznému snížení hospodářského růstu Íránu a zvýšil tlak na vládu, aby jednala o řešení jaderné otázky.

V roce 2008 byly na základě toho, že buď spolupracovaly, nebo byly ovlivněny objekty, na které byly uvaleny sankce, dále přidány na seznam SDN další subjekty: nukleární centrum pro výzkum agrikultury a medicíny, nukleární výzkumné zařízení pro palivo a výrobní středisko Eshfahan, centrum pro nákup bezpečnostního vybavení Jabber Ibn Hayan a průmyslová společnost joza a největší a nejdůležitější pro íránskou ekonomiku byla přepravní společnost The Islamic Republic of Iran Shipping Line. Ministerstvo financí USA označilo společnost IRISL a řadu jejích dceřiných společností za subjekty, na něž se vztahují sankce podle nařízení

č. 13382 kvůli jejímu zapojení do přepravy zboží, včetně vojenského vybavení a technologií a padělání dokumentace které by mohly podpořit iránský jaderný a raketový program.

Omezení se nevalovala pouze na iránské společnosti, nýbrž zasáhla i řadu zahraničních subjektů a především bank, mnoho z nich evropských, které zprostředkovávaly transakce v amerických dolarech pro iránské banky a tím podporovaly ekonomiku země.

Komplexní zákon o sankcích proti Íránu, odpovědný za něj je americký zákon, který byl podepsán 1. července 2010. The Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act of 2010 (CISADA) vyžaduje, aby prezident USA uvalil sankce na společnosti, které dodávají rafinované ropné produkty do Íránu, investují do jeho energetického sektoru nebo dodávají zboží, služby, technologie či podporují iránský rafinérský a petrochemický průmysl. Zákon rovněž vyžaduje, aby prezident uvalil sankce na zahraniční finanční instituce, které se zapojí do transakcí s určenými iránskými bankami.⁴⁰

Nařízení 13590 podepsal prezident Barack Obama 20. listopadu 2011. Příkaz byl zaměřen na společnost Islamic Republic of Iran Shipping Lines (IRISL), jednu z největších lodních společností v zemi, a její dceřiné společnosti. Byl rovněž zaměřen na fyzické a právnické osoby spojené s iránským odvětvím lodní dopravy a stavby lodí, jakož i na ty, kteří poskytují podporu společnosti IRISL.

Barack Obama dále 28. června 2012 podepsal. Výkonný příkaz č. 13622, který byl zaměřen na iránský finanční sektor, včetně iránské centrální banky, a zakazoval americkým osobám provádět transakce s centrální bankou nebo jinými určenými iránskými finančními institucemi. Cílem příkazu bylo dále izolovat Írán od mezinárodního finančního systému, omezit jeho schopnost nakupovat zboží a přepravovat ropu a omezit jeho možnost přístupu k devizovým rezervám. Příkaz rovněž zmocnil ministerstvo financí USA k uvalení sankcí na zahraniční finanční instituce, které prováděly transakce s iránskou centrální bankou nebo jinými určenými iránskými finančními institucemi. Tento krok byl považován za výraznou eskalaci tlaku USA na Írán, neboť zahraniční banky a finanční instituce postavil do obtížné situace, když je donutil vybrat si mezi obchodováním s Íránem a sankcemi ze strany USA. Nařízení č. 13622 mělo na

⁴⁰CISADA *The new U.S. sanctions on Iran* [online]. 1.7.2010. Dostupné z: https://home.treasury.gov/system/files/126/CISADA_english.pdf

iránskou ekonomiku značný dopad, příkaz měl také širší dopad na světovou ekonomiku, protože zahraniční banky a finanční instituce musely zvážit rizika spojená s obchodováním s Íránem.⁴¹

V roce 2013 Spojené státy hrály klíčovou roli při vyjednávání a provádění společného akčního plánu. USA vedly jednání skupiny P5+1 s Íránem a dohoda byla považována za významný krok vpřed ve vztazích mezi USA a Íránem po desetiletích napětí.

„Dne 8. května 2018 oznámil prezident své rozhodnutí ukončit participaci Spojených států na JCPOA a začít znovu zavádět opatření související s jadernými zbraněmi, které byly zrušeny za účelem zmírnění sankcí v rámci JCPOA.“⁴² Kvůli obavám z pokračujícího vývoje balistických raket, podpory terorismu a zástupných sil v regionu a destabilizujících aktivit Íránu na Blízkém východě, Trumpova administrativa tvrdila, že JCPOA byla pro Spojené státy "špatnou dohodou" a neřešila dostatečně dlouhodobou hrozbu, kterou íránský jaderný program představoval. Americká vláda se domnívala, že zrušení sankcí v rámci JCPOA poskytlo Íránu značné finanční zdroje, které mohl využít k realizaci svých regionálních ambicí a podpoře terorismu, zatímco omezení jeho jaderného programu nakonec vyprší, což Íránu umožní obnovit jeho jaderné aktivity. Odstoupení USA od JCPOA bylo široce kritizováno ostatními stranami dohody i mnoha zeměmi mezinárodního společenství. USA znovu uvalily na Írán sankce, což vedlo ke zhoršení vztahů mezi oběma zeměmi a přimělo řadu mezinárodních podniků omezit své aktivity v Íránu.

V dubnu 2019 USA označily íránské Islámské revoluční gardy (IRGC) za zahraniční teroristickou organizaci (FTO), což je poprvé, kdy USA označily za FTO složku cizí vlády. Na základě tohoto označení byly na IRGC a její pobočky uvaleny hospodářské sankce, včetně zmrazení majetku a omezení cestování. V červnu 2019 USA rovněž uvalily sankce na íránský kovoprůmysl, včetně oceli, hliníku a železa, v září téhož roku zavedly Spojené státy další zpřísnění sankcí vůči íránskému ropnému průmyslu s cílem snížit vývoz íránské ropy na nulu. Tyto sankce měly značný dopad na íránskou ekonomiku a přispěly k prudkému poklesu HDP

⁴¹*Counter terrorism sanctions* [online]. 13.12.2019. Dostupné z: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/faqs/813>

⁴²*Iran-Related Civil Aviation Industry Advisory* [online]. 23.7.2019. Dostupné z: https://home.treasury.gov/system/files/126/20190723_iran_advisory_aviation.pdf

země. Tyto sankce spolu s dalšími sankcemi, které byly na Írán uvaleny v posledních letech, měly na íránskou ekonomiku zásadní dopad a přispěly k vysoké míře inflace a nezaměstnanosti, jakož i k nedostatku základního zboží a zdravotnických potřeb.⁴³

Dne 3. ledna 2020 zemřel generál Kásem Solejmání při útoku amerického bezpilotního letounu poblíž mezinárodního letiště v Bagdádu v Iráku. Vláda USA uvedla, že úder byl proveden v reakci na bezprostřední ohrožení amerických životů a že Soleimani plánoval útoky proti americkým cílům v regionu. Generál Kásem Solejmání byl vysoce postaveným íránským vojenským velitelem a velitelem jednotek Quds Force (IRGC-QF). Byl všeobecně považován za jednu z nejmocnějších a nejvlivnějších osobností na Blízkém východě a byl znám svou rolí při podpoře Íránem podporovaných militantních skupin v Iráku, Sýrii a jinde v regionu. Zabití generála vyvolalo v Íránu a mezi jeho spojenci všeobecné pobouření a vedlo k eskalaci napětí mezi Íránem a USA. V návaznosti na úder Írán zahájil raketový útok na americké vojenské základny v Iráku a objevily se obavy z širšího vojenského konfliktu v regionu.

V srpnu 2020 uvalily USA sankce na íránský petrochemický průmysl, včetně největší petrochemické holdingové společnosti a několika jejích dceřiných společností.

V roce 2021 nově zvolený prezident Joe Biden a Bidenova administrativa naznačili, že jsou ochotni jednat o návratu k dohodě o íránském jaderném programu (JCPOA), ale zároveň uvedli, že bude na Írán vyvíjet sankční tlak, dokud nebude dosaženo dohody. USA v ten samý rok podpořili nové sankce vůči íránskému ministerstvu ropného průmyslu a Národní íránské ropné společnosti (NIOC), sankce vůči íránskému ministerstvu obrany a logistiky ozbrojených sil a Sankce vůči íránské centrální bance a dalším finančním institucím.

Závěrem lze říci, že sankce USA vůči Íránu měly významný dopad na íránskou ekonomiku i na ekonomiku globální, a to prostřednictvím jejich dopadu na regionální stabilitu, energetické trhy a mezinárodní finanční a obchodní systémy. Pokračující uplatňování a rozšiřování těchto sankcí ze strany USA dále zkomplikovalo vztahy mezi oběma zeměmi a mělo dalekosáhlé důsledky pro region a svět.

⁴³ *Sanctions Risks Related to Shipping Petroleum and Petroleum Products from Iran* [online]. 4.9.2019. Dostupné z: https://home.treasury.gov/system/files/126/iran_advisory_09032019.pdf

Dopad amerických sankcí vůči Íránu měl významný vliv i na ekonomiku USA. Uvalením sankcí USA fakticky omezily svůj vlastní přístup na íránský trh, který disponuje významnými zásobami ropy. To vedlo ke zvýšení cen ropy, což mělo dopad na americké podniky a spotřebitele. USA musely rovněž vynaložit další prostředky na prosazování a dodržování sankcí, což zatížilo federální rozpočet. Sankce USA navíc někdy způsobily mezinárodní napětí, protože ostatní země se bránily dodržování omezení uvalených USA, což může mít negativní dopad na diplomatické vztahy a obchodní partnerství USA.

Sankce USA vůči Íránu ovlivnily také evropskou ekonomiku. EU měla s Íránem významné hospodářské vazby, zejména v oblasti energetiky, a sankce tyto vztahy narušily. Evropské podniky, zejména v energetickém a finančním sektoru, se potýkaly s problémy při zachování svých operací v Íránu a při jednání s režimem sankcí USA. Sankce rovněž vytvořily nejistější podnikatelské prostředí, které odrazuje od investic v Íránu a brzdí hospodářský růst. Kromě toho musela EU někdy přijmout opatření ke zmírnění dopadu sankcí na své vlastní podniky, což napjalo vztahy mezi EU a USA. Dopad sankcí na evropskou ekonomiku byl značný, ale vzhledem ke složitosti mezinárodního ekonomického systému je obtížné jej přesně vyčíslit.

Sankce uvalené USA na Írán měly významný dopad na ekonomiky několika zemí v regionu Blízkého východu. Írán je významným hráčem v regionu, zejména pokud jde o vývoz energie, a sankce narušily jeho schopnost obchodovat se svými sousedy. To ovlivnilo ekonomiky zemí, které jsou závislé na vývozu íránské ropy a plynu, i zemí, které s Íránem obchodují. Sankce rovněž ovlivnily investice a hospodářský růst v regionu, neboť podniky a investoři jsou kvůli nejistotě způsobené sankcemi opatrnější. Souhrnně lze říci, že sankce USA vůči Íránu měly na ekonomiky Blízkého východu zásadní dopad, neboť ovlivnily obchod, investice a hospodářský růst. Sankce byly široce kritizovány organizacemi na ochranu lidských práv, protiválečnými aktivisty, organizací spojených národů a představiteli některých zemí např. Francií a Německem, za jejich negativní dopad na íránské obyvatelstvo a za neschopnost vlády zajistit jeho základní potřeby. Vláda USA nicméně tyto sankce nadále prosazuje ve snaze změnit chování Íránu a zabránit mu v získání jaderných zbraní.

3.3 EU SANKCE EVROPSKÉ UNIE VŮČI ÍRÁNU

V 90. letech 20. století a na počátku 21. století zaujímala EU k Íránu poměrně vstřícný přístup, neboť považovala tuto zemi za klíčového hráče v regionu a snažila se s ní navázat

spolupráci s cílem podpořit stabilitu. EU považovala Írán za důležitého partnera při řešení regionálních konfliktů, například situace v Afghánistánu, a snažila se podporovat integraci země do mezinárodního společenství. EU byla největším obchodním partnerem Íránu a většinu jejího vývozu do Íránu tvořily stroje, chemikálie a spotřební zboží. EU rovněž vedla s Íránem politický dialog s cílem podpořit regionální stabilitu a vyřešit otázky týkající se lidských práv a jaderného programu.

V roce 1996, kdy Spojené státy uvalily na Írán a Libyi sankce prostřednictvím zákona o sankcích vůči Íránu a Libyi (ILSA), který se týkal společností, jež investovaly do energetických odvětví těchto zemí, byla reakce EU na tyto sankce smíšená. Na jedné straně EU vyjádřila znepokojení nad extraterritoriální povahou sankcí, což znamenalo, že se vztahovaly nejen na americké společnosti, ale také na evropské společnosti obchodující s Íránem a Libyí. EU tvrdila, že tyto sankce porušují pravidla Světové obchodní organizace (WTO) a jsou zásahem do suverenity členských států EU.⁴⁴ Na druhé straně EU uznala obavy USA z jednání Íránu a Libye a snažila se je řešit diplomatickou cestou. EU vedla s USA dialog ve snaze nalézt řešení, které by řešilo obavy USA a zároveň chránilo zájmy společností v EU. Nakonec se EU a USA podařilo dosáhnout dohody, známé jako "Washingtonská dohoda", podle níž se EU zavázala omezit investice do íránského a libyjského energetického sektoru. Výměnou za to USA souhlasily s tím, že nebudou uvalovat sankce na společnosti z EU. Tato dohoda pomohla zmírnit napětí mezi EU a USA v otázce sankcí vůči Íránu a Libyi a připravila půdu pro větší spolupráci mezi oběma stranami v dalších zahraničněpolitických otázkách. Reakce EU na prodloužení platnosti zákona o sankcích vůči Íránu a Libyi (ILSA) ze strany Spojených států v roce 2001 byla podobná reakci na původní uvalení sankcí v roce 1996.

Evropská unie v roce 2004 ostře reagovala na oznámení Íránu o úspěšném testování centrifug na obohacování uranu. V reakci na testy se EU ujala vedoucí úlohy v diplomatickém úsilí o řešení otázky íránského jaderného programu a ve spolupráci s dalšími mezinárodními aktéry se snažila nalézt mírové řešení a také se snažila zapojit Írán do dialogu zaměřeného na vyřešení této otázky a vybízela Írán, aby dodržoval své závazky vyplývající z mezinárodního práva a spolupracoval MAAE. EU rovněž uplatňovala strategii ekonomických pobídek a sankcí, kdy Íránu nabízela výhody, jako je ekonomická a technologická pomoc, výměnou za

⁴⁴ KAMEL, A. *The Political Economy of EU Ties with Iraq and Iran*. New York, Springer, 2016, s. 111, ISBN- 978-11-3743-980-2

spolupráci v oblasti jaderného programu, a zároveň hrozila uvalením ekonomických sankcí, pokud by se Írán nepodřídil.

Evropská unie reagovala na zvolení Mahmúda Ahmadínežáda novým íránským prezidentem v roce 2005 pozitivně. Po zvolení vydala EU prohlášení, v němž vyjádřila naději na pokračování spolupráce a dialogu s Íránem a na vyřešení otázky íránského jaderného programu diplomatickou cestou.

Ahmadínežádovo prezidentství však bylo poznamenáno řadou kontroverzních výroků a činů, včetně popírání holocaustu, výzev k "vymazání Izraele z mapy" a snahy jeho vlády o jaderný program, které vyvolaly mezinárodní obavy ohledně íránských záměrů. Skupina E-3 pohrozila, že pokud Írán nesplní její požadavky, bude pokračovat v dalších hospodářských sankcích. Přístup skupiny E-3 připravil půdu pro přijetí sankcí Rady bezpečnosti OSN vůči Íránu v roce 2006.

V dubnu 2006 unikl do médií citlivý dokument s podrobnými informacemi o postoji Evropské unie (EU) k íránskému jadernému programu. V dokumentu byly popsány obavy EU z íránského jaderného programu a její strategie řešení této otázky. Dokument, který byl údajně autorizován jedním ze zaměstnanců oddělení zahraniční politiky EU, navrhoval zavedení opatření týkajících se omezení vývozních úvěrů, zákaz vystavování víz íránským nukleárním úředníkům, novou kontrolu technologií dvojího využití, omezení týkajících se Íránců, kteří tyto technologie studují na evropských univerzitách, zbrojní embargo a formální pozastavení obchodu mezi dvěma subjekty.⁴⁵

O rok později Evropská unie podpořila rezoluci Rady bezpečnosti OSN 1737⁴⁶. EU se snažila zlepšit provádění a prosazování rezoluce za použití dodatečných opatření na úrovni EU, která rozšířila seznam osob a subjektů, na které se vztahuje zmrazení majetku a zákaz cestování a také posílila spolupráci mezi zeměmi uvalující sankce zřízením koordinační skupiny pro

⁴⁵ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 75, ISBN-978-0-415-59529-2

⁴⁶ *Resolution 1737 (2006)* [online]. 27.12.2006. Dostupné z: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1737>

sankce a navýšila snahu o odhalování porušování sankcí. S nařízením 1747 nakládala EU obdobně⁴⁷

V roce 2008 Evropská unie (EU) rozšířila sankce vůči Íránu. Jedním z opatření, která EU zavedla, bylo zmrazení íránských aktiv v Evropě několika íránských osob a společností, byly zavedeny také další opatření, včetně rozšířeného zbrojního embarga, zákazu cestování a omezení investic do íránského ropného a plynárenského sektoru.

Mezi jednotlivci, jejichž majetek byl zmrazen, patří například Mohsen Fakhrizadeh, který byl považován za klíčovou postavu íránského jaderného programu, a několik představitelů Islámských revolučních gard (IRGC), včetně jejich velitele Mohammada Aliho Jafariho. Mezi subjekty, jejichž majetek byl zmrazen, patřila banka Sepah a několik společností spojených s íránským jaderným programem, například Íránská organizace pro atomovou energii a Organizace obranného průmyslu. Také byl zmrazen majetek velké íránské banky Melli, jejích dceřiných společností a jejích vysokých představitelů, navíc byl občanům EU zakázán veškerý obchod s bankou a jejími dceřinými pobočkami. Nakonec EU odpověděla na opatření 1803 tím, že vyzvala členy Evropské unie k tomu, aby nevstupovaly do nových obchodních závazků s Íránem a požadovala, aby státy prováděly kontroly nákladních letadel a lodí, která byly podezřívány z přepravy zakázaného zboží.⁴⁸

Na otázku, zda uvalit sankce na Írán, si ne všichni členové EU odpověděli stejně. Některé členské státy EU, zejména Velká Británie a Francie, byly uvalení sankcí na Írán spíše nakloněny a silně podporovaly Američany uvalené sankce, zatímco jiné, například Itálie a Španělsko, se k němu stavěly zdrženlivěji. Německo projevovalo nejhlásitější nelibost, zavádění opatření vnímalo jako pozdější možnost, pokud by diplomatický dialog selhal.

3.4 SANKCE ZE STRANY RUSKA

Přístup Ruska k sankcím vůči Íránu byl v minulém století složitý a v průběhu času se vyvíjel. Během sovětské éry udržovalo Rusko poměrně úzké vztahy s Íránem, který považovalo za

⁴⁷ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 75, ISBN-978-0-415-59529-2

⁴⁸ BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010, s. 76, ISBN-978-0-415-59529-2

potenciálního spojení v regionu. Tento vztah však komplikovaly různé faktory, včetně ideologických rozdílů, územních sporů a hospodářské konkurence. Sovětský svaz sice v tomto období nevalil na Írán sankce, podporoval však různé ozbrojené skupiny a povstání v regionu, což mělo destabilizující vliv na Írán i širší region.

Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 čelilo Rusko řadě hospodářských a politických problémů a jeho vztahy s Íránem nabývaly na významu. V tomto období se Rusko snažilo udržovat úzké vztahy s Íránem, aby vyvážilo vliv Západu v regionu. V roce 1995 podepsalo Rusko s Íránem významnou dohodu o těžbě ropy a obě země začaly spolupracovat na řadě dalších hospodářských a vojenských iniciativ.

Když byl v roce 2000 zvolen prezidentem Ruska Vladimir Putin a íránský jaderný program se začal dostávat pod mezinárodní kontrolu, vztahy Ruska s Íránem se výrazně změnily. Putin považoval Írán za důležitého partnera v boji proti islámskému extremismu a snažil se posílit ekonomické vazby mezi oběma zeměmi.

V roce 2006 Rusko podpořilo rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 1737, 1767 a 1803, která na Írán uvalila sankce za jeho jaderné aktivity. Rusko se sice nadále stavělo proti jednostranným sankcím USA vůči Íránu a preferovalo diplomatické pobídky nad donucováním, ale začalo se od něj distancovat a snažilo se zaujmout neutrálnější postoj.

Svůj postoj Rusko následující rok opět potvrdilo, když se postavilo proti třetímu kolu sankcí Rady bezpečnosti OSN. Jako stálí členové Rady bezpečnosti Rusko spolu s Čínou měli právo navrhané sankce vetovat. V červnu 2007 byl Radě bezpečnosti předložen návrh rezoluce o uvalení nových sankcí proti Íránu. Rezoluce požadovala zákaz vývozu zbraní do Íránu, zákaz cestování pro osoby spojené s íránským jaderným programem a další ekonomická opatření. Rusko a Čína se proti navrhaným sankcím postavily s tím, že by byly kontraproduktivní a mohly by podkopat diplomatické úsilí o vyřešení problému. Rusko se také obávalo dopadu sankcí na své ekonomické vztahy s Íránem, se kterým má dlouhodobé ekonomické a vojenské vztahy, a právě probíhala stavba jaderné elektrárny v íránském Búšehru.

V roce 2010 Rusko podpořilo rezoluci Rady bezpečnosti OSN 1929, která uvalila další sankce na Írán za jeho jaderné aktivity.⁴⁹ Ale jak se napětí mezi Íránem a Západem zvyšovalo, Rusko začalo být k Íránu kritičtější, zejména vyjádřilo znepokojení nad íránskou podporou teroristických skupin a jeho zapojením do syrského konfliktu. V roce 2015 sehrálo Rusko klíčovou roli při vyjednávání Společného komplexního akčního plánu (JCPOA), jaderné dohody mezi Íránem a šesti světovými mocnostmi. Rusko jednání od začátku podporovalo a úzce spolupracovalo s ostatními stranami na dosažení konečné dohody. Zejména sehrálo klíčovou roli v přesvědčování Íránu, aby přišel k jednacímu stolu a vyřešil nejpálčivější otázky jednání. Jednou z hlavních oblastí ruského vlivu bylo obohacování uranu. Původní západní návrh volal po úplném ukončení íránského programu obohacování uranu, ale Rusko požadovalo flexibilnější přístup, který by Íránu umožnil pokračovat v obohacování uranu pro mírové účely.

Od podpisu Společného komplexního akčního plánu (JCPOA) v roce 2015, Rusko nadále udržovalo úzké hospodářské a diplomatické vztahy s Íránem, avšak v reakci na tlak USA souhlasilo s podporou nových sankcí proti Íránu v letech 2017-2018.

V červenci 2017 Spojené státy schválily zákon Counting America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA), který uvalil sankce na Rusko, Severní Koreu a Írán. Rusko sice kritizovalo uvalení nových sankcí, nicméně souhlasilo s podporou některých nových opatření proti Íránu, aby se vyhnulo uvalení nových sankcí proti Rusku. V říjnu 2017 ruský prezident Vladimir Putin podepsal dekret o pozastavení spolupráce při výstavbě dvou jaderných elektráren v Íránu. V roce 2014 Rusko a Írán podepsaly další dohodu o výstavbě nových jaderných elektráren. Obě se měly nacházet v jižním přístavním městě Búšehr. Stavbu zaopatřovala ruská státní jaderná elektrárna Rosatom. Náklady na projekt byly asi 10 miliard dolarů. Pozastavení projektu bylo překážkou íránských plánů na rozšíření jeho jaderné kapacity a ovlivnilo také vztahy Ruska s Íránem. Rusko však pokračovalo ve spolupráci s Íránem na dalších energetických projektech a udržovalo úzké vztahy s Íránem i přes rostoucí tlak ze strany Spojených států. Projekt, který se připravoval několik let, byl zastaven kvůli obavám z dopadu amerických sankcí na ruské společnosti zapojené do projektu.

⁴⁹Resolution 1929 (2010) [online]. 9.6.2010. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/396/79/PDF/N1039679.pdf?OpenElement>

Poté, co v roce 2018 Spojené státy odstoupily od JCPOA a znovu uvalily ekonomické sankce proti Íránu, Rusko reagovalo na tento krok tak, že ho odsoudilo a uvedlo, že bude nadále podporovat JCPOA. Souhlasilo však s podporou některých nových omezených sankcí proti Íránu, aby se vyhnulo dalším americkým sankcím vůči ruským subjektům.

V listopadu 2019 Rusko a Írán podepsaly memorandum o porozumění o rozvoji íránských ropných a plynových polí, podle podmínek dohody by ruské společnosti spolupracovaly s íránskými společnostmi na rozvoji íránských ropných a plynových polí, přičemž počáteční investice by činila 1,5 miliardy dolarů. Obě strany se rovněž dohodly na spolupráci při rozvoji nových ropných a plynových polí a na prozkoumání možností spolupráce v oblasti výzkumu a vývoje, dodávek zařízení a školení. Dohoda byla považována za významnou podporu pro íránskou ekonomiku, která se potýká s problémy a kterou těžce zasáhly americké sankce na vývoz ropy. Zapojení Ruska do projektu bylo rovněž považováno za způsob, jakým může Rusko zvýšit svůj vliv v regionu, zejména tváří v tvář rostoucímu tlaku USA na Írán. Realizace dohody však probíhala pomalu, mimo jiné kvůli pokračujícím sankcím USA vůči Íránu a dopadu pandemie COVID-19 na světový trh s energií. Někteří analytici navíc vyjádřili obavy ohledně dopadu těžby ropy a zemního plynu v Íránu na životní prostředí, zejména vzhledem k omezeným environmentálním předpisům v zemi a záznamům o zhoršování životního prostředí. Navzdory těmto problémům zůstává memorandum o porozumění týkající se rozvoje íránských ropných a plynových polí v platnosti a Rusko a Írán nadále spolupracují na řadě energetických projektů a iniciativ.

V souvislosti se zabitím íránského generála Qasema Soleimaniho Spojenými státy v lednu 2020 dramaticky vzrostlo napětí mezi Spojenými státy a Íránem. Rusko, které má s oběma zeměmi úzké vztahy, vyzvalo k trpělivosti a ke zmírnění situace. Ruský prezident Vladimir Putin označil útok na Soleimáního za "bezohledný krok", který "hrubě porušuje normy mezinárodního práva". Vyjádřil rovněž znepokojení nad dopadem zabití na situaci na Blízkém východě a vyzval ke zdrženlivosti a diplomatickému úsilí o vyřešení napětí v regionu. Kromě Putinova prohlášení vydalo ruské ministerstvo zahraničí prohlášení, v němž útok odsoudilo a varovalo před jeho možnými důsledky, včetně "nového kola napětí a možnosti rozsáhlého vojenského konfliktu".

Rozsah a přísnost sankčních režimů se v obou zemích výrazně liší. Na Írán se vztahuje širší škála sankcí, včetně omezení vývozu ropy a finančních transakcí, zatímco sankce vůči Severní Koreji se zaměřují především na omezení jejího přístupu do globálního finančního systému a obchodu s určitým zbožím.

Politický kontext sankčních režimů se rovněž liší. Zatímco Írán se zapojil do jednání s mezinárodním společenstvím o svém jaderném programu, Severní Korea se do rozhovorů z velké části odmítla zapojit a navzdory sankcím pokračovala v realizaci svého jaderného a raketového programu.

Dopad sankčních režimů se rovněž liší. Obě země se v důsledku sankcí potýkaly s hospodářskými potížemi, avšak v Íránu, který zaznamenal výrazný pokles vývozu ropy a pokles ekonomiky, byly dopady výraznější.

ZÁVĚR

Úspěšné použití donucovací diplomacie jedním státem může vést ke zvýšení jeho vyjednávací síly a vlivu na mezinárodní scéně a může sloužit jako odstrašující prostředek proti budoucí agresi ze strany jiných států. To může vést ke stabilnějšímu a předvídatelnějšímu mezinárodnímu prostředí, což vede ke zvýšení důvěry na trhu a příznivějším hospodářským vyhlídkám.

Dlouhodobé důsledky nátlakové diplomacie na světovou ekonomiku však mohou být negativní, neboť použití vojenských hrozeb může povzbudit ostatní státy k podobné taktice, což vede ke zvýšení globálního napětí a nestability. To může vyústit v nebezpečné závody ve zbrojení, kdy se státy snaží zvýšit svůj vojenský potenciál, aby posílily svou vyjednávací sílu, a může také vést k poklesu mezinárodní spolupráce a kooperace.

Používání nátlakové diplomacie navíc může mít značné lidské a finanční náklady, neboť mobilizace vojenských prostředků a nasazení vojáků může být časově i finančně náročné. To může mít za následek vyčerpání státních zdrojů a snížení financování důležitých sociálních a ekonomických programů a také vést ke ztrátám na životech a zraněním vojenského personálu.

Celkově lze říci, že dopady donucovací diplomacie na světovou ekonomiku jsou různé, ale obecně negativní, avšak zdůrazňují význam udržování stabilních a předvídatelných mezinárodních vztahů a potřebu diplomatického řešení konfliktů, kdykoli je to možné. Sankce proti Severní Koreji a Íránu měly významný dopad jak na jejich ekonomiky, tak na světovou ekonomiku jako celek. Tyto sankce způsobily pokles obchodu, investic a hospodářského růstu v těchto zemích, což vedlo ke zvýšení míry inflace a snížení životní úrovně jejich občanů. Tyto sankce navíc ovlivnily globální ekonomiku tím, že způsobily obchodní nerovnováhu, omezily přístup k životně důležitým zdrojům a zvýšily riziko regionálního konfliktu. Sankce tedy sice mohou být účinným nástrojem zahraniční politiky, ale mají také značné ekonomické náklady, které je třeba před jejich zavedením zvážit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

Cvrkal, Z., 2007. *Írán*. Praha. Libri. ISBN 978-80-7277-337-4

DRULÁKOVÁ, R., ZEMANOVÁ, Š. *Mezinárodní kontext české sankční politiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-399-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BRENDAN, T. *Sanctions as grand strategy*. New York, Roudledge, 2010. ISBN-978-0-415-59529-2.

BERGER, A. *Target markets: North Korea's military costumers*. Abingdon: Routledge 2015. s 159. ISBN 978-1-138-65493-8

FAYAZMANESH, S. *The United States and Iran: Sanctions, Wars and the Policy of Dual Containment*. New York, Routledge, 2008, ISBN- 97811-3597-687-3

HOARE, J. *Historical Dictionary of the Republic of Korea*. Londýn, Rowman & Littlefield, 2020, ISBN- 978-15-3811-976-1

IBP, Inc. *Korea North Energy Policy, Laws and Regulations Handbook Volume 1 Strategic Information and Developments, Volume 1*. USA, Lulu.com, 2013, ISBN- 978-14-3307-189-8

KAMEL, A. *The Political Economy of EU Ties with Iraq and Iran*. New York, Springer, 2016, ISBN- 978-11-3743-980-2

POLTERA, C. *European Union Sanctions and Foreign Policy: When and why Do They Work?.* New York, Routledge, 2010, ISBN- 978-04-1555-216-5

SCHULTZ, K. *Democracy and coercive diplomacy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. ISBN – ISBN 0-511-04122-5

Seznam použitých internetových zdrojů

<http://unscr.com/en>

<https://www.un.org/en>

<https://www.un.org/securitycouncil/>

<https://www.consilium.europa.eu/en/>

<https://home.treasury.gov/>

<https://www.state.gov/>

<https://archive.org/>

SEZNAM ZKRATEK

CAATSA – Counting America's Adversaries Through Sanctions Act

CISADA - The Comprehensive Iran Sanctions, Accountability, and Divestment Act

EU – European Union

FTO – Foreign Terrorist Organization

ILSA – Iran and Libya Sanctions Act

IRGC – Islamic Revolutionary Guard Corps

IRISL – Islamic Republic of Iran Shipping Lines

JPA – Joint Plan of Action

JCPOA – Joint Comprehensive Plan of Action

KLDR – Korejská lidově demokratická republika

MAAE – Mezinárodní agentura pro atomovou energii

NCRO – National Council of Resistance of Iran

NIE – National Intelligence Estimate

NIOC – National Iranian Oil Company

OSN – Organizace spojených národů

RB – Rada bezpečnosti

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

UN – United Nations

WTO – World trade organization

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Patricie Vyzinová

Obor: Mezinárodní vztahy a diplomacie

Forma studia: Prezenční

Název práce: Nátlaková diplomacie a její role ve světové ekonomice

Rok: 2023

Počet stran textu bez příloh: 40

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 2

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 8

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: PhDr. Jana Marková, Ph.D.